

PhDr. ŠTEFAN MRUŠKOVIČ, CSc.

(* 10. 9. 1932, Smolenice – † 3. 1. 2016, Martin)

Neprešiel ešte ani rok a z Martina prišla pre etnológov i múzejníkov zase smutná správa. Po Igorovi Krištekovovi nás navždy vo veku 83 rokov opustila ďalšia významná osobnosť našich vedných odborov – Štefan Mruškovič.

Nie je to tak dávno, keď som s ním videl v Slovenskom národnom múzeu v Martine, ale i u neho doma vo Vrútkach dlhé rozhovory, aby som mohol pre dejiny našej vednej disciplíny pripraviť vedecký, ale predovšetkým ľudský profil nášho staršieho kolegu.

Vždy som tvrdil, že je veľkým šťastím pre každý vedný odbor i vedeckú inštitúciu, keď sa v nich objavia osobnosti, ktoré dokážu prijať odborné výzvy svojej doby, ale súčasne sa vysporiadať i s jej limitmi. Štefan Mruškovič takou osobnosťou rozhodne bol.

Svoju odbornú kariéru začal ako vysokoškolský pedagóg na Katedre etnografie a folkloristiky FiF UK v Bratislave, kam nastúpil po skončení vysokoškolských štúdií v roku 1958. Na tomto pracovisku, kde pôsobil až do roku 1963, obhájil i tituly doktora filozofie (PhDr.) a kandidáta historických vied (CSc.). Ani po odchode na post riaditeľa Etnografického múzea SNM v Martine na svoje pedagogické pôsobenie na katedre nezaбудol – muzeológiu tam externe prednášal až do roku 1989.

Slovenské národné múzeum v Martine je tým pracoviskom, kde môžem vedecké i vedecko-organizačné aktivity Štefana Mruškoviča hodnotiť najobjektívnejšie. Bol tu riaditeľom v rokoch 1963–75. Tri roky z to-

to obdobia bol i mojím riaditeľom. To obdobie považujem dnes, s odstupom rokov, za jedno najzmysluplnejších v mojom živote. Veľkú zásluhu mal na tom i vtedajší riaditeľ.

S jeho menom budú v dejinách slovenskej etnológie i múzejníctva späté tri mimoriadne odborné počiny riaditeľa tohto múzea – *Galéria ľudového umenia, Národopisná expozícia SNM v Martine* a *Múzeum slovenskej dediny* v Jahodníckych hájoch pri Martine.

Bohatá je i publikačná činnosť Štefana Mruškoviča. Venoval sa v nej predovšetkým materiálnej kultúre, jej historickým, sociálnym i hospodárskym kontextom. Publikoval viac ako sto vedeckých a odborných príspevkov, knižnú monografiu *Obilné zásobnice* (1974) a vysokoškolskú učebnicu *Etnografická muzeológia* (1979). Počas svojho pôsobenia v Slovenskom národnom múzeu v Martine sa však nevyhýbal ani vedecko-organizačným a redaktorským povinnostiam (redaktor a zostavovateľ *Zborníka SNM-Etnografia* 1965 – 1978, zakladateľ edície *Národopisné zbierky SNM a múzeí na Slovensku – Fontes*).

Cieľavedomou vedeckovýskumnou činnosťou, jej príťažlivou koncepciou, ale v neposlednom rade i dobrou personálnou prácou sa Štefanovi Mruškovičovi podarilo prebudovať múzeum – dovtedy inštitúciu s vlastivedným charakterom – na vedecké pracovisko akceptované nielen v Československu, ale i v zahraničí.

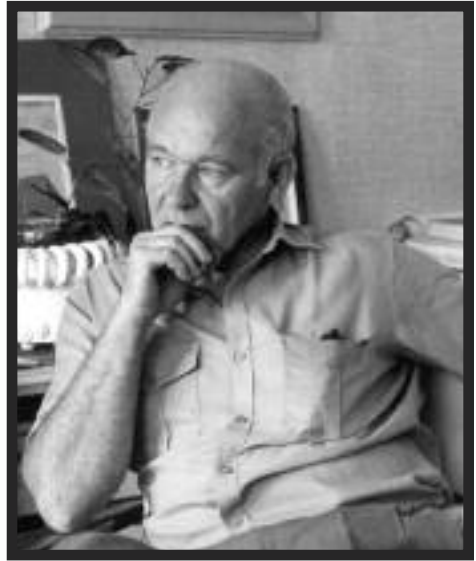
Ako významná vedecká osobnosť bol Šte-

fan Mruškovič členom mnohých odborných komisií, vedeckých a redakčných rád. Medzi najdôležitejšie patrí jeho členstvo v československej sekcii ICOM (1963) a UNESCO (1964–80).

V rokoch 1975–89 viedol Štefan Mruškovič vo funkcii riaditeľa Slovenskú národnú galériu v Bratislave. Počas pôsobenia na tomto pracovisku stihol okrem riaditeľských povinností vykonávať i prácu generálneho komisára stálych expozícií galérie a pripraviť viacero výstav ľudového výtvarného prejavu a neprofesionálnej výtvarnej tvorby. Túto časť jeho odborného života iste kvalifikovanejšie zhodnotia bývalí spolupracovníci v galérii. Musím však pripomenúť, že Štefan Mruškovič, ako riaditeľ tejto inštitúcie, stál pri dokončení jej budovy a expozícií.

Vrodená činnosť mu nedovolila zaháľať ani v penzijnom veku. V roku 1990 sa vrátil späť do martinského múzea, kde ako vedecký pracovník ďalej pracoval na svojich srdcových etnologických témach – ľudovom staviteľstve a ľudovom výtvarnom prejave.

Celoživotné pracovné úsilie Štefana Mruškoviča našlo aj svoje ocenenia. Medzi najdôležitejšie patria Strieborná medaila SNM

PhDr. Štefan Mruškovič, CSC. Foto: archív Ústavu etnológie SAV v Bratislave

(1968), Cena Martina Benku (1978) a Cena Andreja Kmeťa (2014).

Češť pamiatke tohto pracovitého človeka!

PETER SLAVKOVSKÝ,
Bratislava

JÁN LAZORÍK (* 29. 9. 1920 – † 30. 8. 2015)

Dňa 30. augusta 2015 v 95. roku plodného života odišiel do večnosti najvýznamnejší vlastivedec východného Slovenska Ján Lazorič – pedagóg, botanik, ovocinár, národopisec, múzejník. I keď nemal vysokoškolské vzdelanie, v každom z týchto odborov zanechal výraznú stopu.

Ján Lazorič sa narodil 29. septembra 1920 v Toryse, okres Sabinov, v roľníckej rodine. Jeho dedo bol popri roľníčení zároveň chýrnym murárskym majstrom. Otec Koloman bol obuvníkom, matka Irena krajčirkou a vyšivačkou. V mladosti slúžila v Pešti u draveckých pánov Smrečsanoyovcov, kde veľa čítala a vstrebávala do seba „panskú“ kultúru. Mladý Ján vyrastajúci v takomto prostredí

už ako chlapec bol knihomoľom, zbieral a čítal staré kalendáre, časopisy, viazal ich a uchovával. Najviac bol zaľúbený do histórie.

Základné vzdelanie získal v rodnej obci, stredné v štátnom gymnáziu a na učiteľskom ústave v Prešove. Vychovávateľmi na učiteľskom ústave mu boli vlasteneckí českí učitelia, ktorí mu boli veľkými vzormi a po celý život ich s úctou spomínal. Počas štúdia veľa čítal, zapisoval si rozprávania starších ľudí o dejinách obcí, ich pánoch, kaštieľoch, vojách a pod. Už ako 16-17-ročný študent pripieval do Roľníckych novín.

Po skončení učiteľského ústavu v roku 1943 nastúpil ako učiteľ do obce Poloma

blízko svojho rodiska. V roku 1944 sa oženil s absolventkou meštianskej školy Ústavu Sancta Mária v Prešove Emou Krochmalovou a tak dostal učiteľsko-kantorský byt s poľom v neďalekej obci Vysoká. Tu kantoroval, postavil javisko, maľoval kulisy, cvičil divadelné predstavenia. Kantorské role sa stali jeho prvou pokusnou ovocinárskou škôlkou. Pestoval, štepil a krížil rôzne odrody ovocných stromov, odolné voči tunajším horským podmienkam, a vysádzal ich potom na voľné pozemky.

U miestnych ľudí nie vždy nachádzal pochopenie, preto keď mu predseda JRD neďalekej obce Krivany roku 1953 ponúkol pole na jeho ovocinárske pokusy a pozemok na výstavbu rodinného domu, ochotne ponuku prijal a so sedemčlennou rodinou sa presťahoval do Krivian. Tu na základnej škole okrem slovenčiny, nemčiny, hudobnej a výtvarnej výchovy vyučoval aj predmet „práce na pozemku“. Na školskom pozemku spolu so žiakmi zintenzívnili svoju šľachtiteľskú činnosť. Pretože štát jeho činnosť podporoval, Ján Lazorík založil v Krivanoch Okresnú pioniersku mičurinskú stanicu, ktorá plnila funkciu šľachtiteľsko-metodického strediska pre školy v okrese. V roku 1957 bola už pod názvom Prírodovedecká stanica presťahovaná do Šarišských Michalian, kam do roku 1963 denne dochádzal. Tu vyšľachtil 180 druhov rastlín rozličných odrôd. Svojou šľachtiteľskou činnosťou si vyslúžil pomenovanie „Mičurin“.

V Krivanoch pokračoval aj v zbieraní muzeálnych artefaktov. Do priestorov školy a svojho rodinného domu zväžal zo širokého okolia všetko, čo ľudia vyhadzovali ako zbytočné a nepotrebné predmety: tradičný nábytok, poľnohospodárske, kuchynské a remeselnícke náradie, ľudový odev, tkaniny, časti drevených stavieb a pod. Keď už nemal kam ukladať zozbierané predmety, predal 1800 jednotiek Krajskému múzeu v Prešove. Tie v súčasnosti predstavujú základ etnografického zbierkového fondu a expozícií múzea. Za utŕžené peniaze kúpil ojazdený trabant, z ktorého povyhádzoval sedadlá, a naďalej ním zväžal do Krivian muzeálne predmety. Zároveň intenzívne zapisoval od starších pamätníkov prejavy duchovnej kultúry: ľudové piesne, rozprávky, legendy, povesti, rozprávania zo života, detské hry, prí-

slovia, porekadlá, hádanky, opisy obradov, krojov a pod. Snáď niet na východnom Slovensku lokality, ktorú by Lazorík nenavštívil s magnetofónom, fotoaparátom a povestnými „pisankami“. Dokumentoval tiež kultúru Rusínov-Ukrajincov, Rómov a Nemcov.

Roku 1969 v Krivanoch založil folklórny súbor, pre ktorý písal scenáre, stavané výlučne na miestnom folklóre. Bolo ich neuveriteľných 78! V súbore aj sám vystupoval preoblečený do miestneho kroja ako rozprávač, spevák, muzikant a tanečník. Povestnými sa stali jeho tance: *Ovčí zdych* a *Nad fľaškami*. Súbor pod jeho vedením vystupoval a dodnes vystupuje na mnohých festivaloch doma a v zahraničí, všade s úspechom.

V Krivanoch Ján Lazorík vybudoval amfiteáter, ozdobený plastikami ľudových rezbárov. Tie skrášľujú aj celú obec. V novom areáli amfiteátra sústredil dva sypance a drevenú chyžu s dobovým zariadením. Žiaľ, jeden zo sypancov, v ktorom boli inštalované maľované truhlice, kroje, písomnosti (listy krajanov z Ameriky), rezbárske a iné predmety, niekto podpálil. Ani to ho neodradilo od ďalšej práce. V budove obecného úradu zriadil malé múzeum dokumentujúce históriu obce Krivany.

V krivianskom amfiteátri sa už 22 rokov z jeho iniciatívy koná *Hornošarišský folklórny festival*. Posledný bol dva týždne pred smrťou zakladateľa. Ten sa už uskutočnil bez jeho účasti. V roku 2009 Ján Lazorík založil v Krivanoch *Centrum ľudovej kultúry a remesiel*, prvé tohto druhu na Slovensku.

Roku 1976 zanechal učiteľské povolanie a prijal miesto odborného pracovníka v Okresnom múzeu v Starej Ľubovni v nádeji, že na tomto poste urobí pre záchranu odkazu predkov oveľa viac. Pritom si bol vedomý, že to bude za oveľa horších finančných podmienok, ktoré sa negatívne odrazia na živote jeho deväťčlennej rodiny.

Keď v roku 1986 odchádzal do dôchodku, zanechal v múzeu stovky artefaktov ľudového staviteľstva (len hrád s menami fundátora domov a rokmi ich dokončenia zviezol do múzea 43), kompletné kroje, poľnohospodárske a kuchynské náradie, sakrálna a kultúrnohistorické predmety, 12.000 fotonegátívov, niekoľko stoviek magnetofónových pásov, 38 zošitov terénnych zápisov, medzi nimi je i dôkladná dokumentácia tradičných

remesiel (predovšetkým drotárstva), vysta-hovalectva, výpisov z matrik, obecných a školských kroník a pod.

Po odchode do dôchodku začal s kniž-ným spracovaním svojich celoživotných vý-skumov. Od roku 1992 do roku 2015 vydal 28 kníh (viď bibliografiu v prílohe), väčši-nou v rodnom šarišskom nárečí. Ešte viac materiálov zanechal na audiovizuálnych no-sičoch. Každá Lazoríkova práca obsahuje te-rénne zápisy, znotované piesne a stovky fo-tografií – všetko s presnou pasportizáciou, zachovaním reči a individuálnych štýlov roz-právača. Väčšina textov v týchto knihách je v podaní autora, ktorý bol vynikajúcim roz-právačom a najlepšie poznal reč a kultúru skúmaného regiónu. Tieto publikácie auten-tických folklórno-etnologických textov, ad-resované širokej verejnosti súkmeňovcov Jána Lazoríka, vyhovujú aj požiadavkám ve-deckých národopisných publikácií.

Podľa Lazoríkových námetov, scenárov (a väčšinou aj s jeho účinkovaním) bolo na-točených 29 televíznych filmov, ba aj nie-koľkodielny televízny seriál *Popaterce na nas*, ktorý sa tešil mimoriadnej obľube di-vákov. Divadlo Alexandra Duchnoviča v Pre-šove roku 2007 uviedlo na svojej scéne jeho hru *Dzeň derešovi*. Divadelný súbor Petro Riznič Ďaďa v Novom Sade (Srbsko) v sezó-ne 2013/2014 mal v programe jeho hru *Spí-tovíni*. J. Lazorík sa v roku 2006 objavil ako jeden zo šiestich hlavných protagonistov úspešného dokumentárneho filmu *Iné svety* režiséra Marka Škopa.

Ján Lazorík uverejnil stovky novinových článkov, väčšinou o nedostatočnej ochrane pamiatok ľudovej kultúry, výziev na založe-nie regionálnych vlastivedných časopisov, poskytnutie väčšieho priestoru ľudovej kultúre v školách, v rozhlase a televízii, reforme slovenského pravopisu (odstránenie ypsilo-nu, písanie mäččeňov) a pod. Na tieto témy napísal stovky listov vysokým predstavi-teľom vlády a cirkvi, redakciám masovo-komunikačných prostriedkov, riaditeľom kultúrno-osvetových zariadení a iným oso-bnosťami zodpovedným za stav kultúry na centrálnej a regionálnej úrovni. Na svoje lis-ty, ktorých kópie sa nachádzajú v archíve Já-na Lazoríka, väčšinou odpovede nedostal, a keď, tak iba v zdvorilostnej forme.

Táto jeho burcujúca činnosť v oficiálnych

Etnograf a múzejník Ján Lazorík. Foto: Andrej Lazorík, rodinný archív

kruhoch väčšinou vyvolávala nesúhlas a po-hrdanie. Mnohí ho považovali za dona Qui-jota bojujúceho s veternými mlynmami alebo za blázna. Napriek nepopierateľným úspe-chem vo výskumnej a publikačnej činnosti sa jeho meno nedostalo ani do Encyklopédie ľudovej kultúry Slovenska (1995), ani do Ma-lého lexikónu ľudovej kultúry Slovenska (2006), ani do Ottovej encyklopédie Sloven-ska (2006), ani do žiadnej inej vlastivednej alebo národopisnej príručky.

Najlepšie to vystihol novinár Karol Sudor, ktorý v závere rozhovoru s Jánom Lazorí-kom pre noviny *Sme* vyhlásil: *Ak je niekto prototypom bojovníka za pôvodný slovenský folklór a hodnotné veci našej histórie, tak je to práve on.* (Ján Lazorík – M. M.). *Ajs vedomím, že ho ľudia označujú za blázna!* /<http://www.smwe.sk/c/3710507/jan-lazorik-zivot-je-stale-vacsi-chaos-az-nezmysel/>

Pochopenie nachádzal iba u širokej ve-rejnosti, u členov folklórnych súborov a rov-nako zmýšľajúcich milovníkov tradičnej ľu-dovej kultúry z radov tvorivej inteligencie. Ján Lazorík túto podporu pocítil pri oslavách svojich 90. narodenín, keď sa do Krivian zišli jeho priatelia a priaznivci z celého Sloven-

ska. Vtedy vyhlásil: „Ja musím žiť aspoň do sto rokov, aby som spracoval aspoň časť zozbieraného materiálu“.

Napriek niekoľkokrát sa opakujúcej zákernej chorobe, hospitalizáciám a operáciám, osud mu doprial ešte päť rokov plodného života, ale 95. výročia narodenia sa nedožil. Na poslednú rozlúčku, ktorá sa konala v krivianskom amfiteátri 2. septembra 2015, prišli stovky jeho priaznivcov, bývalí žiaci, členovia folklórneho súboru Krivany i detského súboru Krivianček, ľudové hudby Stana Baláža z Raslavic, súborov Šarišan a Verbunk. Každý sa rozlúčil s ním jeho milovanými piesňami. Alexander Gernát zahral na gajdici niekoľko pastierskych melódií. Lazoričova žiačka Monika Kandráčová zaspievala pieseň, ktorú si u nej „objednal“ na smrteľnej posteli. Príhovorami sa s ním rozlúčili: starosta obce Krivany Ján Šejirman, scenograf Viliam Gruska z Bratislavy, riaditeľ Ľubovnianskeho múzea – hradu v Starej Ľubovni Dalibor Mikulík, vedúci súboru Šarišská lipa Michal Hromjak, redaktor RTVS Milan Rendoš, priateľ z Holandska Franc de Brue a autor týchto riadkov. Kondolenčný list zaslal rodine nebohého aj minister kultúry SR Marek Maďarič. Rozlúčkový program dojemne moderovala Katarína Pacindová. V mene manželky, siedmich detí a 17 vnukov sa prítomným poďakoval najstarší syn nebohého Andrej. Všetko bolo milé, úprimné, srdečné a dôstojné. Už na pohrebe zaznel návrh, aby Hornotoryský folklórny festival a súbor Krivany niesli meno Jána Lazoriča.

Ján Lazorič v zložitých podmienkach sám vykonal dielo, ktoré by mohlo byť pýchou celej vedeckej alebo osvetovej inštitúcie.

Našou povinnosťou je sprístupniť toto dielo širokej verejnosti.

Nech mu bude ľahkou krivianska zem, ktorú tak miloval.

KNIŽNÉ PUBLIKÁCIE¹

1. *A ja vám vinčujem*. Vydalo Regionálne kultúrne stredisko Prešov, 1992, 42 s.
2. *Juraj Krankota z Remenin - jeho „pripovidki“*

a naše nárečie, Vydalo Regionálne kultúrne stredisko Prešov 1993, 92 s.

3. *Krivjanske vešele a 182 notovaných piesní*. Vydal MVO Ľudia a voda. Košice, 1995, 149 s., druhé vydanie 1998, 114 s.
4. *Naše tradičné bačovstvo*, Prešov, 1996, 144 s., druhé vydanie 2004.
5. *Naša stara dzedzina. Pripadnosce života, fchtorich naš pospolití človek viňčoval, rosppravjal f prislufkoch, skladal veršovanki, figľoval, filozofoval, modľil še, pisal listi, hanľivo prezival a kľal...*, 1996, 203 s.
6. *Jedzeňa na starej hornotoryskej doľiňe. Neuveriteľný život v minulosti*, 1999, 82 s.
7. *Fotočítanka ľudovej architektúry a bývania Východného Slovenska*, obsahuje 7 nákresov a 1043 fotografií. 2000, 175 s.
8. *Žic znamena rečovac. Nárečové slová nemeckého pôvodu z hornotoryského kraja i z okolia v reči, rozprávani i piesňach našich predkov*, 2000, 112 s.
9. *Monografia 700-ročnej obce Krivany* (spoluautor), vydal Obecny úrad Krivany, 2001, 59 s.
10. *Pijactvo - na zdravičko, jasna skleňičko, dobrich ľudzi pocišitelňičko! Dokument príhody života, múdro-slovno-vinšovného slova, pôvodnej šarištiny s 53 pesničkami a notami*, 2002, 94 s.
11. *Zbuňictvo. Scenka, rosppravjaňe, pišňički, historia*, 2004, 95 s. + CD.
12. *Rosprafki a pripovitki rosppravkara Juraja Krankoti z Remeňin i inšich rosppravjačoch, pripovitkaroch*, Prešov, 2005, 311 s.
- 13-17 - *Humorno-pravdivé obrázky zo starej „dzedzini“*, 1.-2.časť, 2007, 119 s.; 3.-5.časť, 2007, 110 s.; 6. časť, 2007, 102 s.; 7.-10.časť, 2007, 86 s.; 11. -14.časť, 2009, 110 s.
18. *Andrej Mizerák a jeho gajdica* (spoluautor), spracoval a vydal Richard Scholtés, Vydavateľstvo R. S. média Prešov, 2008, 57 s. + CD.
19. *Cigáni - zavše s doslovom „A nedá sa proti tomu nič robiť a nedá sa proti tomu...“*, 2009, 107 s. + CD muzík a spevov Cigánov z Torysy (1971 - 1973).
20. *Krivianska spisovateľka francúzskeho pôvodu Jolana Čirbusová a jej brat bohém a umelec, Andor - Andrej Čirbus*, 2011, 32 s.
21. *Remeslá - domáce výroby a obrázky z minulého tradičného života*, 2011, 202 s.

¹ Knihy, u ktorých nie je uvedené miesto vydania a názov vydavateľstva, boli vydané v Prešove vo vydavateľstve Arkus JJ s r. o. a vytlačené v tlačiarni Kušnír tamtiež.

22. *Dzecke hri a zabaviska*, 2012, 167 s.
23. *Pejoratíva v reči nášho ľudu*. In: Duchovné perly šarišského nárečia. Zozbieral Ján Lazorič. Pripravil Igor Lazorič, zv. 1. Vydalo Krajské múzeum v Prešove, 2012, 21 s.
24. *Myšlienky, vyslovenia, múdroslovia...* zv. 2, tamtiež, 2013, 48 s
25. *Zvyky a obyčaje horného Potorysia aj v porovnaní z iných krajov*. zv. 3., tamtiež, 2014, 80 s.
26. *Poverý horného Potorysia: temné sily, duchovia, čary, kliatby, prorotctva...*, zv. 4. 1. časť. In: tamtiež, 2015, 56 s.
27. *Kroje z hornej Torysy*. 2013, 59 s.
28. *Scénky - 18. dielov (zošitov) - pre folklórne skupiny (spracované témy zo života ľudu v 77 scénkach)*, 2013 - 2014.
19. *Nevyčerpatel'né možnosti scénického využitia ľudovej tvorby*, Prešovské noviny, 10. 8. 1984
20. *Drobničky z národopisu*, Východoslovenské noviny, 18. 8. 1984
21. *Tradičná ľudová strava na okolí Starej Ľubovne*, Výživa a zdravie, máj 1985
22. *Ako sa zabávali naši predkovia*, Východoslovenské noviny, 29. 12. 1985
23. *Prečo niektoré problémy sú tabu?*, Učiteľské noviny, 5. 6. 1986
24. *Sila šarišského naturelu*, Východoslovenské noviny, 11. 6. 1986
25. „*Jakeška švablíki, to ľem pre kaľiki*“, Sme, 9. 8. 1989
26. *Obžaloba nekultúrnosti a neľudskosti*, Prešovské noviny, 30. 1. 1990
27. *Rovnováha*, Prešovské noviny, 20. 3. 1990
28. *Z čias minulých*, Prešovské noviny, 4. 5. 1990
29. *Posledné trosky zmyslu života, alebo osudný paradox*, Smena, 11. 5. 1990
30. *Dvoje záhadných tabu*, Prešovské noviny, 31. 8. 1990
31. *Žartovný vianočný zvyk*, Prešovské noviny, 21. 12. 1990
32. *Zachráňme aspoň posledné*, Národná osve- ta I, 1991
33. *Už nič horšie sa u nás nemôže diať, čo sa deje...*, Premeny, 23. 2. 1991
34. *Boj o národné*, Hlas demokracie, apríl 1991
35. *Všetkých vážnili v Jáchymove*, Prešovské noviny, 3. 4. 1991
36. *Príčina zmätku odkedy ľudstvo trvá: geneticke danosti...alebo Za náboženstvo či nie?*, Premeny, 16. 5. 1991
37. „*Basom ci sto duš*“, Roľnícke noviny, 19. 6. 1991
38. *Jedlička, spev, harmonika*, Slovenský den- ník, 23. 12. 1991
39. *Vládnci názor sa dá zmeniť, až keď spô- sobí katastrofu*, Premeny, 23. 12. 1991
40. *Preboha nemlčme, lebo to zapácha hro- bom!*, Prešovský večerník, 18. 2. 1992
41. *Kus zvykoslovného, kus akčného filmu*, Slo- venský východ, 13. 2. 1993
42. *Veľká noc - sviatok zvykov, tradície a znovuzrodenia*, Slovenský východ, 10. 3. 1993
43. *O strašnom probléme cigánskom*, Sloven- ské národné noviny, 2. 11. 1993
44. „*Chodzeňe s cundru*“, Slovenský východ, 23. 12. 1993
45. *Rozmanité názvoslovie*, Ľubovnianske no- viny, 6. 1. 1994

Z NÁRODOPISNÝCH ČLÁNKOV V PERIODICKEJ TLAČI

1. *Potrebujeme časopis*, Predvoj, 7. 7. 1966
2. *Dedovizeň otcov uchovaj nám škola!*, Sloven- ka, 31. 7. 1967
3. *Koľko reči vieš...*, Predvoj, 24. 8. 1967
4. *Úcta k minulosti je príznakom vzdelanosti*, Prešovské noviny, 12. 12. 1967
5. *Nech učiteľia navrhujú reformy*, 13. 6. 1968
6. *Nepovinné jazyky na ZDŠ*, Učiteľské noviny, 20. 6. 1968
7. *Aj keď nepoznali tango*, Prešovské noviny, 18. 4. 1972
8. *Dedičstvo otcov zachovajme si sami*, Život, 19. 4. 1972
9. *Nenechajme hynúť dedovizeň*, Pravda, 26. 8. 1972
10. *Nevyužívame najvlastnejšie hodnoty*, Uči- teľské noviny, 27. 9. 1973
11. *Dedovizeň a hodnoty*, Východoslovenské noviny, 15. 3. 1974
12. *Z truhlice spomienok deda Škopa*, Poddu- kelský stavbár, 24. 12. 1976
13. *Z novoročného zvykoslovia okolia Sabinova na východnom Slovensku*, Národopisné ak- tuality XIV(4), 1977
14. *Odkaz generáciám*, Východoslovenské no- viny, 2. 2. 1979
15. *Pomôžeme zachovať hodnoty ľudovej tvorby*, Východoslovenské noviny, 10. 10. 1980
16. *Myšlienky o našej dedine*, Prešovské novi- ny, 28. 5. 1981
17. *Tanečník a rezbár*, Východoslovenské no- viny, 12. 10. 1983
18. *Figúrkar z Dubovice*, Východoslovenské no- viny, 6. 1. 1984

46. *Vesely príhody z Jakubjan*, Národný novin-
ky, 14. 12. 1994
47. *Príčina?*, Ekológia a život, I. 1994
48. *Prečo nie je taká radosť z Vianoc, aká býva-
la?*, Pravda, 22. 12. 1994
49. „*To by ani fras nevychyroval*“, Národný no-
viniky, 6. 4. 1995
50. *Čudáctva Matice slovenskej*, Prešovský ve-
černík, 18. 12. 1995
51. *Katastrofálny omyl*, Pravda, 14. 7. 1995
52. *Načo nám takú Maticu? Keď čínska filozofia
má prednosť pred ľudovými tradíciami*, Pre-
šovský večerník, 17. 11. 1995
53. *Dve poznámky Jána Lazoríka*, Obecné no-
viny, 30. 9. 1997
54. *V dedinskej škole vydávajú Backstreet Boys*,
Práca, 14. 11. 1998
55. *Ľudová tvorba sa už takmer neplánuje*, Prá-
ca, 1. 3. 1999
56. *Čo nevidieť tu bude púšť*, Slovenská repub-
lika, 21. 6. 1999
57. *Kňazi zanedbávajú výchovnú činnosť*, Prá-
ca, 19. 7. 1999
58. *Neuveriteľný život v minulosti*, Prešovský
večerník, 20. 9. 1999
59. *Šariština, reč šľachticov*, Prešovský večer-
ník, 12. 3. 2001
60. *Dzekerujeme tebe, Bože!*, Prešovský večerník,
8. 10. 2001
61. *Ani gazdiná nechová hus preto že gága*,
Obecné noviny č. 10, 5. 3. 2002
62. *Učenie o živote je zlé, nepravdivé, nepriro-
dzené...*, Obecné noviny č. 10, 5. 3. 2002
63. *Je to preložiteľné do slovenčiny?* Veľkošari-
šan, máj 2005

MYKOLA MUŠINKA,
Prešov

Zdravice k životnému jubileu folkloristky PhDr. MARTY ŠRÁMKOVÉ

Svou zdravici k životnému jubileu PhDr. Marty Šrámkové bych začal trochu odtažitě. V letošním roce (2015) si připomínáme sedmdesáté výročí vzniku semináře pro etnografii a etnologii, který založil v akademickém roce 1945/46 na obnovené brněnské univerzitě Antonín Václavík poté, co byl jmenován profesorem. I když snahy o založení uvedeného semináře se v Brně datují do třicátých let, kdy proběhla Václavíkova habilitace, samostatně etnografické akademické pracoviště bylo ustaveno na Masarykově univerzitě až po osvození a na základě tehdejší praxe dostalo název seminář. K jeho koncepci lze uvést, že prof. Václavík uvažoval o výuce a výzkumu tradiční kultury nejen domácí, české a slovenské, ale i slovenské a evropské, proto se v koncepčních materiálech a konečně i názvu semináře objevuje vedle termínu etnografie také etnologie. K desetiletému výročí vzniku semináře publikoval ve *Sborníku prací filosofické fakulty brněnské univerzity* hodnotící zprávu, v níž uvedl potíže, s nimiž se muselo nové univerzitní pracoviště potýkat, ale také jeho

vědecký profil a badatelskou orientaci prvních absolventů, kteří, jak prof. Václavík konstatoval, „*dnes pracují jako odborníci na různých pracovištích, zvláště na filosofické a pedagogické fakultě, v Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV v Brně, ve Slezském studijním ústavu v Opavě, v Československém rozhlasu, na Janáčkově akademii múšických umění, v muzejní, archivní a knihovnické službě, v Ústředí lidové umělecké výroby, v poradnách a souborech lidové tvorivosti, ve středoškolské službě atp.*“

I když doktorka Marta Šrámková nepatří do úplně první generace absolventů národopisného semináře – studium ukončila v r. 1958 diplomovou prací o dožínkových obyčejích v bývalém Československu – lze ji uvést jako jednu z úspěšných studentek prof. A. Václavíka, která našla uplatnění ve zmíněné akademické sféře, a to na brněnském pracovišti Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV. Zde realizovala svou profesní dráhu a přispěla k rozvoji folkloristického bádání, zejména na úseku lidové slovesnosti. Badatelský zájem o textovou stránku li-

dové písně a následně o jednotlivé slovesné žánry vyústil do řady studií a časopiseckých článků uveřejněných v oborových časopisech nebo příležitostných sbornících. Klasické téma slovesné folkloristiky – lidovou baladu – obohatila o *Katalog českých lidových balad IV. Rodinná tematika* vydaný v r. 1970. Svazek věnovaný demonologickým a legendárním námětům, zpracovaný spolu s Oldřichem Sirovátkou, se podařilo vydat až v roce 1990. Vedle uvedených odborných katalogizačních děl připravila ve spolupráci s Oldřichem Sirovátkou antologii *České lidové balady* (1983), první větší soubor určeným nejširší veřejnosti, jehož záměrem bylo vytvořit pokud možno úplný a výstižný obraz české folklorní balady.

Od sedmdesátých let se dr. M. Šrámková badatelsky věnovala lidové próze, zejména historické a místní pověsti, ale také současné vypravěčské tradici v návaznosti na projekty, do nichž bylo brněnské akademické pracoviště zapojeno. Vedle tradičního venkovského prostředí tyto projevy sledovala v novoosídleneckých regionech jihomoravských u reemigrantů nebo v prostředí urbánním. Aplikovanou formu uvedené výzkumy dostaly v celé řadě sbírek a výborů lidové slovesnosti určené dětskému nebo dospělému čtenáři, jmenovat můžeme širěji zaměřené publikace na historické české země, nebo jen na Moravu či určitou národopisnou oblast jako Haná nebo Valašsko. Nechybí ani několikrát vydané brněnské pověsti. Na řadě z nich spolupracovala s kolegou Oldřichem Sirovátkou.

Po uvolnění politických poměrů v bývalém Československu a transformačních procesech, spojených se vznikem grantového systému přidělování finančních prostředků, mohla dr. M. Šrámková spolu s kolegy, etnomuzikoložkou Martou Toncrovou provádět výzkumy písňové tradice v Rakousku v oblasti Moravského pole završené písňovou sbírkou *Ty ranšpurské zvony zvoňá... Slovanské lidové písně z Ranšpurka, Cahnova a okolí* (1993). Publikovala v zahraničí, na Slovensku, v Polsku či v Rakousku o brněnském písňovém archivu, o lidové kultuře v kontaktních zónách, o podílu pověstí na vytváření regionální identity. Synteticky zpracovala valašskou slovesnou tradici a do desátého svazku *Vlastivědy moravské Lido-*

PhDr. Marta Šrámková v Etnologickom ústave AV ČR, v.v.i. v Brne, Foto: M. Válka

vá kultura na Moravě (2000) komplexně pojednala v kapitole *Slovesný folklor* o historiografii badání, jednotlivých žánrech lidové prózy a o malých folklorních formách, stejně jako o ekologii folkloru, vypravěčích a o vypravěčských příležitostech. Svě badatelské krédo na úseku slovesné folkloristiky včlenila do knihy *Česká prozaická folkloristika v letech 1945–2000* (2008), vydané Etnologickým ústavem AV ČR.

Slovesná folkloristika prošla v uplynulém půlstoletí významnými proměnami ovlivněnými dobovou společenskou situací. Poválečný rozvoj byl v době normalizace utlumen, po r. 1989 se vývoj ubíral novými směry a metodami, které lze charakterizovat jako interdisciplinární. Tyto vývojové etapy lze dokumentovat také dílem jubilantky PhDr. Marty Šrámkové (nar. 3. 7. 1935 v Brně). Suma jejich badatelských počinů a publikačních výstupů je záslužná a její dílo se podílelo, stejně jako v případě dalších žáků prof. A. Václavíka, na formování poválečné české a slovenské folkloristiky i české etnologie po roce 1989.

Přejeme paní doktorce Martě Šrámkové jménem české a slovenské etnologické obce další tvůrčí léta.

MIROSLAV VÁLKA,
Ústav evropské etnologie
pri Filozofickej fakulte MUNI v Brne

Významný ukrajinja a folklorista, vysokoškolský pedagóg a náš milý kolega Mikuláš Mušinka (s ukrajinskou identitou Mykola Mušinka) oslávil v tomto roku neuveriteľnú osemdesiatku. Neuveriteľnú okrem iného aj preto, že napriek svojmu statusu dôchodcu (od r. 2003) dodnes neúnavne báda, publikuje a popularizuje výsledky svojej práce doma i v zahraničí.

M. Mušinka je osobnosť neprehliadnuteľná a činná vo viacerých oblastiach. Je v prvom rade vynikajúcim výskumníkom v teréne a v archívoch, autorom a editorom početných vedeckých knižných publikácií a štúdií, ale tiež mimoriadne agilným popularizátorom vedy i kultúrno-osvetovým pracovníkom. Rodák z východoslovenského Kurova sa zameriava na výskum tradičnej kultúry Rusínov a Ukrajincov žijúcich na Slovensku, ale i v zahraničí a zároveň aktívne pôsobí vo svojom rodisku ako dôležitá osobnosť miestnej kultúry. Publikuje o dejinách a kultúre Kurova, významných miestnych obyvateľoch (napr. rezbár Andrej Pavúk) a od r. 1973 dodnes spolupracuje s úspešnou miestnou folklórnou skupinou *Kurovčan*.

Základné informácie o živote a diele jubilanta pri príležitosti jeho päťdesiatky a šesťdesiatky sumarizovala v Slovenskom národopise Viera Gašpariková (1987, 1996). Preto k profesionálnemu životopisu len stručné pripomenutie: absolvovanie Vysokej školy ruského jazyka a literatúry v Prahe 1959; interná vedecká aspirantúra na UK Praha a Štátnej univerzite v Kyjeve 1963–66, zameranie folkloristika; PhDr. 1962; CSc. 1967. V r. 1960–63 pôsobil na Univerzite P. J. Šafárika v Prešove; opäť od r. 1967–72, keď bol M. Mušinka v čase svojej úspešne naštartovanej vedeckej a pedagogickej kariéry 19 rokov (do Novembra 1989) politicky perzekvovaný. Zo svojho pôsobiska musel odísť a pracoval najprv ako pastier hovädzieho dobytku v JRD v Kružľove, v rokoch 1976–90 ako kurič kotolne v Prešove. Na UPJŠ v Prešove sa vrátil až po politickej rehabilitácii v r. 1990.

Aj v rokoch normalizácie však jubilant pokračoval vo svojich výskumoch a v reali-

zácii vedeckých zámerov. Svoje práce vtedy publikoval pod viacerými pseudonymami a tiež v zahraničí: napr. v bývalej Juhoslávii, Francúzsku, Poľsku, Kanade, USA. V 70. – 80. rokoch 20. storočia sa M. Mušinka aktívne zúčastňoval aj na pravidelných folkloristických konferenciách, organizovaných oddelením folkloristiky Ústavu etnológie (pred rokom 1994 Národopisného ústavu) SAV v Bratislave pod vedením Milana Leščáka. Tu sme sa s ním stretávali nielen ako s veľkým znalcom kultúry Rusínov a Ukrajincov na Slovensku, ktorý prichádzal vždy s obdivnými a zaujímavými referátmi z pre nás málo známeho terénu, ale tiež ako s vynikajúcim spoločníkom a rozprávačom. Jeho repertoár bol plný neuveriteľných historiek jednak z vlastného života a jednak z oblasti stretu „urbánneho“ a „rurálneho“ sveta, pretavených svojským humorom a rozprávačským talentom M. Mušinku do skvelých humoristických podaní, ktorými často príjemňoval chvíle relaxu v rámci týchto vedeckých podujatí.

Od roku 1990 M. Mušinka opäť naplno pokračuje vo svojej práci v oblasti vedeckej i pedagogickej a rozširuje svoje zahraničné kontakty, a to najmä na Ukrajine. Píše a publikuje doma i v zahraničí. Titul DrSc. z folkloristiky obhajuje v roku 1992 v Kyjeve ako prvý doktor filologických vied v nezávislej Ukrajine a v polovici 90. rokov je zvolený za zahraničného člena Akadémie vied v Kyjeve. Od roku 1999 pôsobil ako profesor na Ukrajinskej slobodnej univerzite v Mníchove. Je predsedom Asociácie ukrajínistov Slovenska a Ševčenkovej vedeckej spoločnosti na Slovensku.

Pre M. Mušinku je charakteristický široký záber vedeckých záujmov, ktorého dve najdôležitejšie línie sa v jeho diele často prelínajú. Je to:

I.

1. Oblasť ukrajínistiky s dôrazom na etnologický a folkloristický výskum ukrajinskej a rusínskej minority na východnom Slovensku a na území bývalej Zakarpatskej Rusi;
2. dejiny ukrajínistiky, ktoré tvoria naj-

rozsiahlejšiu zložku jeho publikačných, ale aj vedecko-aplikačných a popularizačných výstupov, s ohľadom na vyššie vymedzené teritória, s rozšírením záujmu o jazykovedné štúdiá;

3. výskum a komparatívne minoritné štúdium Rusínov a Ukrajincov vo Vojvodine, Rumunsku, Česku (Chomutovsko, Znojensko), ako aj na Ukrajine (Volyň), a Lemkov v Poľsku. (Podľa informácií získaných od syna M. Mušinku, Alexandra, väčšina ním zapísaných materiálov nie je doposiaľ spracovaná.)

II.

Popri štúdiu Rusínov a Ukrajincov sa zameriava aj na:

1. dejiny Ukrajiny a jej kultúru všeobecne (vrátane výtvarného umenia, literatúry, a jazyka);

2. problematiku ukrajinskej emigrácie;

3. vyhľadávanie neznámych, vedome zamlčovaných alebo zabudnutých osobností, inštitúcií a udalostí (v súvislosti s Rusínmi a Ukrajincami na Slovensku a v bývalej Zakarpatskej Rusi, ale i s osobnosťami pochádzajúcimi z Haliče či z iných oblastí Ukrajiny).

4. Osobitnú pozornosť venuje M. Mušinka osobnostiam českého pôvodu, zaoberajúcim sa ukrajinskou jazykovedou, literárnou vedou, kultúrou a umením. Mnohé, najmä pôvodom ukrajinské, ale i rusínske osobnosti pritom zviditeľňuje na Ukrajine a prispieva k ich poznaniu a zaradeniu do rámca „historickej pamäti“ (Nora, 1990) Ukrajincov.

Milý pán profesor Mušinka, dovoľte mi pri tejto vzácnej príležitosti vysloviť pranie, aby Vám tá Vaša obdivuhodná tvrdohlavá vytrvalosť a láska k vedeckej práci, ale i zdravie a humor vydržali čo najdlhšie!

Mnogaja ljeta!

EVA KREKOVIČOVÁ,
Ústav etnológie SAV v Bratislave

LITERATÚRA

Gašparíková, V. (1987). Mikulášovi Mušinkovi k päťdesiatinám. In: *Slovenský národopis*, 35(1), 226–228.

Prof. PhDr. Mikuláš Mušinka, DrSc..
Foto: rodinný archív

Gašparíková, V. (1996). Mikuláš Mušinka šesťdesiatnikom. In: *Slovenský národopis*, 44(3), 361–363.

Nora, P. (1990): *Zwischen Geschichte und Gedächtnis*. Berlin: Wagenbach.

Poznámka

(Vo výberovej bibliografii prác jubilanta uvádzam – vzhľadom na mimoriadne rozsiahlu publikačnú činnosť autora – iba výber z knižných autorských a spoluautorských monografií a editovaných publikácií – informácie o najvýznamnejších starších publikáciách možno nájsť v citovaných prácach V. Gašparíkovej.)

MIKULÁŠ MUŠINKA –

VÝBEROVÁ BIBLIOGRAFIA (1996 – 2015)

Knižné monografie

Muzej Vyzvol'noj Boro'by Ukrajiny ta doľa joho fondiv, Melbourne : Univerzitet im. Monaša, Viddil slavistyky, 1996, 124 s. (druhé vydanie Kyjev 2005, český preklad Praha 2005).

Holosy predkiv. Zvukovi zapysy fo'kloru Zakarpattá iz archivu Ivana Paňkevyča (1929, 1935), Prjašiv : Centr antropoložičnych doslidžeň; Hromad'ske obednanňa DIVA 2002, 256 s. + CD.

Kurov v minulosti a dnes. I. diel. Dejiny a sú-

- časnosť, Prešov: Fundácia Karpaty 2002, 152 s.
- Rozmovy s odnodumcjamy. Prísvojačeno svitlij pamjati prof. Oleksy Myšanyča, d-ra filol. (1933–2004)*, Prjašiv : Asociacija ukrajinitiv Slovaččyny ta Naukove tovarystvo im. Ševčenka u Slovaččyni, Fundacija Karpaty 2004, 160 s.
- Kurovský rezbár. Život a dielo Andreja Pavúka. V nárečí obce Kurov, In: *Knižnica Centra antropologických výskumov*, č. 3., Prešov 2006, 120 s.
- Lycar voli. Žyttja i polityčna dijaľnišć Stepana Kločuraka*, Užhorod : Gražda 2011, 248 s. (2. vydanie)
- Istorija sela Macyna Velyka*, Prjašiv : Fundacija Karpaty 1997, 66 s. (Spoluautor Oles Mušinka.)
- Rešov. Dejiny obce a farnosti*, Prešov : Fundácia Karpaty, edícia OKO 1999, 81 s. (Spoluautor Oles Mušinka.)
- Editorstvo**
- Stojiť lypka v poli. Zbirnyk lemkiw'skych narodnych piseň Nykyfora Leščyšaka z rukopysnoji spadščyny I. Franka* (Uklav, vstup, slovnyk ta dodatky Mykola Mušynka.), Prjašiv : Fundacija Karpaty 1996, 146 s.
- Petro Mušynka: *Iz tverdoho koreňa*. (Vstup i redakcija Mykola ta Oles Mušynky.) Prjašiv : Fundacija Karpaty 1996, 165 s.
- Ivan Paňkevyč a otázky spisovného jazyka. Štúdie a materiály*. (Zostavovateľ M. Mušinka, výkonný a technický redaktor Alexander Mušinka.) Venované V. medzinárodnému kongresu ukrajinitov v Černivciach. Prešov : Filozofická fakulta PU 2002, 208 s.
- Rodina Mušinkova: Syn zeme. Syn zemli. Spomienky na zakladateľa rodu Janka Mušinku (31. 8. 1903 – 5. 10. 1987)*. K 100. výročiu jeho narodenia. (Zostavovateľ M. Mušinka) Prešov : Fundácia Karpaty. Edícia OKO 2003, 102 s. + rodokmeň.
- Oleksandr Duchnovyč i naša sučasnišć*, Mižnarodna naukova konferencija, prysvojačena 200-lyttju vid narodženňa O. Duchnovyča. Tezy dopovidej. (Uporjadnyk M. Mušynka.), Prjašiv 2003, 64 s.
- Orest Zilynskyj. *Literaturoznavči pracj*. (Uporjadnyk M. Mušynka, R. Radyšev'skyj), Kyjiv 2013, 671 s.
- Oerst Zilynskyj. *Vybriani pracj z foľkloristyky*. (Uporjadnyk M. Mušynka.) Kyjiv 2013, Kn. 1., 384 c.; Kn. 2., 575 s.
- Virnyj syn Prjašyvščyny. Žyttja i polityčno-hromads'ka dijaľnišć Vasyľa Kapišov'skoho. Do 110-riččja vid dňa narodženňa*. Užhorod : „Gražda“ 2014, 200 s.
- Florian Zapletal. *Derevjani cerkvy Zakarpattja*. (Ukladenňa M. Mušynka ta M. Syrochman). Užhorod : Vydavnyctvo Oleksandry Harkušy 2015, 120 s.

Jubileum významného bádateľa ľudovej kultúry na Slovensku (K 70. výročiu narodenia Dr.h.c., PhDr. MIROSLAVA SOPOLIGU, DrSc.)

Ak máme v posledných desaťročiach hodnotiť aktívny podiel jednotlivých pracovníkov SNM – Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku na rozvoji slovenského múzejníctva, t. j. výstavbe, rozvoji, vedecko-výskumnej, edičnej, organizačnej a expozičnej činnosti, tak jednou z najvýraznejších osobností tejto inštitúcie je nesporne Dr.h.c., PhDr. Miroslav Sopoliga, DrSc. Patrí medzi renomovaných a uznávaných odborníkov v oblasti histórie, etnológie a muzeológie nie

len na Slovensku, ale aj v zahraničí. Získal si medzinárodné uznanie a vážnosť a má vrúcne kontakty s poprednými bádateľmi rôznych krajín sveta. Miroslav Sopoliga sa mnohostrannou činnosťou a vedecko-organizačnými aktivitami dlhodobo aktívne podieľa na riešení mnohých problémov múzejníctva na Slovensku.

Tridsať rokov (od roku 1986) stojí na čele najstaršej špecializovanej národnostnej inštitúcie na Slovensku SNM – Múzea ukrajin-

skej kultúry vo Svidníku. Treba podotknúť, že pod jeho vedením táto národnostná inštitúcia dosiahla svoje apogeum.

V marci 2016 Dr.h.c., PhDr. Miroslav Sopoliga, DrSc. oslávi svoje 70. narodeniny a osud to tak zariadil, že aj SNM – Múzeum ukrajinskej kultúry vo Svidníku si v tomto roku pripomína 60. výročie od svojho založenia.

Jubilant sa narodil 26. marca 1946 vo Svidníku. Študoval na FF UPJŠ v Prešove odbor dejepis – ukrajinský jazyk a literatúra. Po skončení štúdia (1967) nastúpil do Múzea ukrajinskej kultúry (dnes SNM – Múzeum ukrajinskej kultúry) ako odborný pracovník oddelenia národopisu. Jeho doménou sa stal výskum ľudovej architektúry a bývania Ukrajincov východného Slovenska. V 60.–70. rokoch terénnym výskumom všetkých rusínsko-ukrajinských obcí východného Slovenska získal bohatý etnografický materiál, ktorý tvorí základ múzejných zbierok. M. Sopoliga sa popri svojej hlavnej téme venoval aj iným zložkám hmotnej ľudovej kultúry. V roku 1976 vyšla jeho prvá publikácia *Ľudová architektúra Ukrajincov východného Slovenska*¹. Ako vedúci pracovník múzea (od roku 1972) zodpovedal za výstavbu národopisnej expozície v prírode, ktorá sa dnes rozprestiera na ploche 11 hektárov. Je autorom jej ideového zámery a celého projektu, ktorý oponovali poprední slovenskí etnológovia – Ján Podolák, Ján Mjartan a Štefan Mruškovič. Expozícia s takmer 50 pamiatkami ľudového staviteľstva patrí dnes k najkrajším a najatraktívnejším na Slovensku.

Bohaté poznatky z výskumov uplatnil M. Sopoliga pri tvorbe rigoróznejšej i kandidátskej práce. V roku 1978 získal akademický titul doktora filozofie (PhDr.) na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave a v roku 1979 aj titul kandidáta historických vied (CSc.) v odbore národopis na tej istej univerzite. Na základe úspešnej obhajoby dizertačnej práce *Ľudové obydlie Ukrajincov východného Slovenska* pred špecializovanou vedeckou radou Národnej akadémie

Dr.h.c., PhDr. Miroslav Sopoliga, DrSc..

Foto: archív SNM – Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku

vied Ukrajiny v roku 1993 bol mu udelený vedecký titul doktor historických vied (DrSc.).

V monografii *Ľudové obydlie Ukrajincov východného Slovenska*² dôkladne analyzuje problematiku ľudového obydľia a bývania z aspektu prírodno-klimatických, sociálno-ekonomických a kultúrno-etnických vplyvov. Práca je aj hlbokým prienikom do ľudového staviteľstva a bývania v obradovom kontexte a je prvou, doposiaľ neprekonanou, syntetickou prácou svojho druhu v tejto časti Karpát.

M. Sopoliga sa aktívne zapojil aj do záchranných výskumov v dôsledku výstavby vodnej nádrže Starina v siedmich zátopových ukrajinsko-rusínskych lokalitách Hornej Cirochy. Materiály z výskumov spracoval pri tvorbe kolektívnych monografií *Horná Cirocha, Etnografický výskum zátopovej ob-*

1 Sopoliga, M.: *Ľudová architektúra Ukrajincov východného Slovenska*, Východoslovenské vydavateľstvo, Košice – Svidník, 1976, 132 s.

2 Sopoliga, M.: *Ľudové obydlie Ukrajincov východného Slovenska (Narodne žytlo ukrajinciv Schidnoji Slovaččyny)*, Slovenské pedagogické nakladateľstvo v Bratislave, odbor ukrajinskej literatúry v Prešove, 1983, 388 s.

lasti Hornej Cirochy v okrese Humenné,³ Vedeckom zborníku MUK vo Svidníku⁴ a pod. Organizačné schopnosti jubilanta sa v plnej miere prejavili počas tradičných slávností Dni európskeho kultúrneho dedičstva na Slovensku, ktoré sa uskutočnili 9. – 12. 9. 1999, keď v SNM – Múzeu ukrajinskej kultúry vo Svidníku zorganizoval vedeckú konferenciu s medzinárodnou účasťou na tému Tradície staviteľstva a bývania na Slovensku a rovnomennú výstavu. Materiály z tejto vedeckej konferencie boli uverejnené v reprezentačnom vedeckom zborníku.⁵ V roku 1996 vyšla jeho populárna dvojjazyčná slovensko-ukrajinská publikácia *Perly ľudovej architektúry*.⁶ Táto unikátna publikácia, vydaná v päťtisícovom náklade, je dnes už bibliografickou vzácnosťou. Čitateľovi podáva hlbokú, ucelenú predstavu o unikátnych sakrálnych, drevených stavbách ukrajinského obyvateľstva severovýchodného Slovenska 17.–18. storočia, ktoré sú vrcholom ľudovo-umeleckej architektonickej tvorby – perlami nielen európskej úrovne, ale patria k skvostom svetového stavebného umenia.

Vďaka plodnej spolupráci Miroslava Sopoliga s lingvistami Zuzanou Hanudelovou (FF UPJŠ) a Ivorom Ripkom (SAV) múzeum vo Svidníku po dlhých rokoch čakania vydalo fundamentálny *Atlas ukrajinských nárečí východného Slovenska Vasiľa Lattu*. Etnografickú pozostalosť Vasiľa Lattu⁷ pripravil Sopoliga do tlače a uverejnil vo Vedeckom zborníku múzea. Pozitívne sa oceňuje aj jubilatova monografia *Ukrajinci na Slovensku*.⁸

Začiatkom 80. rokov bol náš jubilant jedným z najaktívnejších účastníkov zápasu, ktorý sa viedol ohľadom získania dedičstva

národného umelca Dezidera Millyho medzi niekoľkými inštitúciami, do ktorého zasahovali vtedajší vysokopostavení politickí a vládni predstavitelia. Miroslav Sopoliga má veľkú zásluhu v organizovaní a sprístupnení umelecko-historickej expozície – Galérie Dezidera Millyho Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku (otvorená v júni 1983).

Rozsiahle sú aj vedecko-organizačné aktivity jubilanta: ako člen Medzinárodnej komisie pre štúdium ľudovej kultúry v Karpatoch a na Balkáne (MKK-KB) aktívne pracuje v subkomisii pre výskum ľudového staviteľstva. Jeho zásluhou sa niekoľko podujatí, organizovaných komisiou, uskutočnilo vo Svidníku (1976, 1981, 1983). Spolupracoval aj na Etnografickom atlase Slovenska (1990) a Encyklopédii ľudovej kultúry Slovenska (1995) a iných úlohách štátneho plánu základného výskumu. Výsledky svojej práce prezentoval na medzinárodných konferenciách v Poľsku, Maďarsku, Česku, Ukrajine, Srbsku, Fínsku, Rumunsku, Kanade a USA. Aktívne participuje na podujatiach s medzinárodnou účasťou, ktoré organizuje SNM-MUK pri príležitosti tradičných Slávností kultúry Rusínov-Ukrajincov Slovenska. V roku 2006 spoluorganizoval medzinárodnú vedeckú konferenciu Slovensko-ukrajinské vzťahy v oblasti histórie, kultúry a jazyka. Ako dlhoročný člen výboru Slovenskej národopisnej spoločnosti sa aktívne podieľal na jej všestranných aktivitách a pripravoval aj Valné zhromaždenie Slovenskej národopisnej spoločnosti SAV s vedeckou konferenciou v MUK v roku 2002.

V roku 2003 sa z iniciatívy Miroslava Sopoliga v Zakarpatskej, Černivskej a Ivano-Frankivskej oblasti uskutočnila česko-slo-

3 Ján Podolák a kol.: *Horná Cirocha. Vlastivedná monografia zátopovej oblasti*, vydalo Východoslovenské vydavateľstvo v Košiciach pre Východoslovenské múzeum v Košiciach a Vlastivedné múzeum v Humennom v roku 1985.

4 *Vedecký zborník Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku 9. Kniha 2*. Pod redakciou Ivana Rusinka. Materiály z komplexného výskumu Starinského údolia v oblasti Sniny v rokoch 1975–1978. Vydalo Múzeum ukrajinskej kultúry vo Svidníku v Slovenskom pedagogickom nakladateľstve v Bratislave, odbore ukrajinskej literatúry v Prešove, 1979.

5 *Tradície staviteľstva a bývania na Slovensku s osobitným akcentom na kultúrne prejavy v prostredí etnických minorít*. Hlavný redaktor a zostavovateľ Miroslav Sopoliga. Bratislava – Svidník 1999, 255 s.

6 Sopoliga, M.: *Perly ľudovej architektúry. (Perlyny narodnoji architektury)*. Vydali: DINO, vydavateľská fotoagentúra, Prešov a Štátne múzeum ukrajinsko-rusinskej kultúry Svidník, 1996, 127 s.

7 *Vedecký zborník Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku 19. Miroslav Sopoliga a kol. Slovenské pedagogické nakladateľstvo v Bratislave. Oddelenie ukrajinskej literatúry v Prešove 1994, s. 76 – 183.*

8 Sopoliga, M.: *Ukrajinci na Slovensku. Etnokultúrne tradície z aspektu osídlenia, ľudovej architektúry a bývania*. Fórum inštitút – Spoločenskovedný ústav. Vydavateľstvo Lilium Aurum. Komárno – Dunajská Streda 2002, 174 s.

vensko-poľsko-ukrajinská vedecká expedícia venovaná ľudovej architektúre regiónu ukrajinských Karpát. M. Sopoliga spolu s českými etnológmi Janom Součkom a Jurajom Lan-gerom za aktívnej pomoci predsedníčky Zväzu múzeí na Slovensku Ivety Zuskinovej, riaditeľa Zakarpatského vlastivedného múzea Vasiľa Šeba a jeho zástupcu Pavla Fedáka bol jedným zo spoluorganizátorov tejto prvej v histórii štyroch štátov spoločnej expedícií učencov, vedcov, etnológov a muzeológov.

M. Sopoliga sa venuje výskumu spôsobu života ukrajinsko-rusínskeho etnika na východnom Slovensku s akcentom na tradičné zamestnanie obyvateľstva, ľudový odev, ľudovú stravu, obytné, kultové a iné stavby v kontexte s inými prejavmi ľudovej kultúry a umenia. Závery svojho bádania uverejňuje v početných štúdiách a príspevkoch. Svoju erudíciu, dlhoročné výskumy a bohatstvo poznatkov uplatnil v monografii *Tradície hmotnej kultúry Ukrajincov na Slovensku*,⁹ ktorá je prvou etnologickou syntézou svojho druhu na Slovensku. Táto práca, okrem úvodu a záveru, obsahuje jedenásť kapitol, ktoré sú vzájomne späté a dopĺňajú sa. V nich sa autor usiluje zmapovať jednotlivé prejavy ľudovej kultúry a uviesť ich do širších historických a interetnických spojitostí. Veď práve na skúmanom území sa sformovalo špecifické životné prostredie ovplyvnené okrem iného aj tým, „že sa tu po stáročia krížili prvky slovenskej, ukrajinskej, maďarskej, poľskej, nemeckej, židovskej a iných kultúr“ (s. 9), čo sa do značnej miery odzrkadlilo na charaktere duchovnej ako aj tradičnej materiálnej kultúry tohto regiónu. Neoceniteľným prínosom tejto monografie je, že vývoj ľudovej kultúry analyzuje v kontexte každodenného života človeka v prírodnom prostredí, pričom sa autorovi vedecky fundovanou analýzou javov podarilo vytvoriť komplexný obraz spôsobu života predchádzajúcich generácií tejto časti karpatského regiónu. Autor podáva sumarizujúci obraz kultúrneho a etnického vývoja v oblasti východného Slo-

venska s akcentom na tradičné prejavy hmotnej kultúry. V slovenskej odbornej literatúre je to prvá práca, prinášajúca ucelený pohľad na vývoj tradičnej hmotnej kultúry Ukrajincov Slovenska.

Vedecko-populárna publikácia Miroslava Sopoligu *Poklady ľudovej kultúry*¹⁰ je zameraná na prezentáciu umeleckých hodnôt ľudovej kultúry rusínsko-ukrajinského etnika v oblasti severovýchodného Slovenska a jej cieľom je priblížiť širokej verejnosti výtvarné hodnoty ľudovej kultúry, nachádzajúcich sa v bohatých fondoch Slovenského národného múzea – Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku. Autor poukazuje na ľudové artefakty, ktoré sú historickým dokladom o vysokej materiálnej kultúre našich predkov, dôležitým svedectvom o spôsobe života predchádzajúcich generácií a významným prameňom poznania etnickej histórie a kultúrno-historických medzietnických vzťahov. Toto knižné vydanie je dvojazyčné, slovensko-ukrajinské, a resumé je v anglickom jazyku.

M. Sopoliga je autorom a spoluautorom vyše 60 knižných publikácií a okolo 1500 vedeckých a vedecko-populárnych prác (štúdií, článkov, recenzií, scenárov, projektov a pod.). Je členom mnohých odborných komisií a redakčných rád. K širokému spektru vedeckých prác M. Sopoligu patrí vypracovanie mnohých odborných posudkov na práce z oblasti národopisu, histórie, muzeológie, kulturológie a pod. Rediguje a zostavuje *Vedecký zborník Múzea ukrajinskej kultúry* (č. 15–27), je autorom a spoluautorom mnohých národopisných výstav a múzejných expozícií, a okrem iného aj spoluautorom štyroch dokumentárnych filmov o histórii a kultúre Rusínov-Ukrajincov východného Slovenska.

Miroslav Sopoliga je človek principiálny a otvorený, neustupujúci od vytýčeného cieľa a s plným nasadením a húževnatosťou prekonávajúci aj neprekonateľné prekážky, ktoré by iných, s menej pevným charakterom a presvedčením, odradili. Dôsledne ob-

9 Sopoliga, M.: *Tradície hmotnej kultúry Ukrajincov na Slovensku*. VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava 2006, 294 s.

10 Sopoliga, M.: *Poklady ľudovej kultúry (Skarby narodnoji kultury)*. Vydalo Občianske združenie Spoločnosť priateľov Múzea ukrajinsko-rusínskej kultúry vo Svidníku s finančným príspevkom Úradu vlády Slovenskej republiky a Slovenského národného múzea – Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku. Svidník 2012, 152 s.

hajuje status quo a národnostnú profiláciu svidníckeho múzea a zároveň na základe vedeckých poznatkov z histórie a etnológie argumentačne dokazuje etnickú jednotu rusínsko-ukrajinského obyvateľstva v Karpatoch. M. Sopoliga sa v minulosti usiloval o dôsledné a principiálne riešenie vzniknutých problémov v rámci nespočetných rokovaní medzi predstaviteľmi Rusínov-Ukrajincov a reprezentantmi najvyšších politických a štátnych orgánov SR. Tvrdá, neoblomná, presvedčivá a zreteľná ideová pozícia nášho jubilanta ho stála mnoho energie, času, obetavosti a trpkých skúseností.

Tohto roku SNM-MUK vo Svidníku oslávi 60. výročie založenia. M. Sopoliga v ňom pracuje 49 rokov, z toho 12 rokov vo funkcii zástupcu riaditeľa, a už 30 rokov stojí na čele múzea ako jeho riaditeľ. Jeho odborná erudícia, organizačná a riadiaca práca uznávaného odborníka, múzejníka a etnológa, s kontaktmi v mnohých krajinách sveta prispela k rastu kvality práce múzea. M. Sopoliga je jednou z najvýznamnejších osobností, ktoré vytvárali charakter a obraz Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku. Múzeum pod jeho vedením nadobudlo európsku rezonanciu a pevne sa začlenilo do múzejnej siete SR. Za vedeckú, publikačnú a kultúrno-výchovnú, múzejnú a muzeologickú prácu boli mu udelené mnohé ocenenia.

V októbri 2006 mu bol na základe rozhodnutia Vedeckej rady Užhorodskej národnej univerzity odovzdaný diplom a zlatá medaila Čestného doktora – Doctor honoris causa (Dr.H.C.) – za osobitné zásluhy v rozvoji národnej osvety a vedy, utvrdenie vysokej medzinárodnej autority Univerzity a plodnú kultúrno-spoločenskú činnosť. V súčasnosti M. Sopoliga zastáva funkciu viceprezidenta Medzinárodnej asociácie ukrajincov. V ro-

ku 2011 ho Svetová rada Vedeckej spoločnosti T. Ševčenka (Shevchenko Scientific Society) zvolila za svojho riadneho člena.

Dňa 19. mája 2011 minister kultúry SR Daniel Krajcer udelil M. Sopoligovi najvyššie vyznamenanie v oblasti múzejníctva – Cenu Andreja Kmeťa – za vynikajúce výsledky v oblasti výskumu, dokumentácie a prezentácie histórie a kultúry ukrajinskej národnosti na Slovensku.

Jeho energia je zameraná aj na udržiavanie dobrého spolunažívania, vzájomného porozumenia a tolerancie medzi Slováckmi a národnostnými menšinami v SR. Takýmto cieľom slúži aj projekt Múzea a etniká na Slovensku, na ktorom participuje aj SNM-MUK vo Svidníku už takmer 15 rokov. Miroslav Sopoliga zorganizoval a bol garantom medzinárodných vedeckých konferencií Múzejná prezentácia národnostných menšín na Slovensku a Tradície ľudového staviteľstva a bývania na Slovensku a mnohých ďalších.

Koncom minulého roku jubilant dokončil rukopis rozsiahlej monografie *Ľudová architektúra Ukrajincov Slovenska* (350 s. + 320 fotografií) (v tlači), ktorá završuje jeho bádateľskú činnosť v oblasti ľudového staviteľstva a bývania. Je syntetizujúcou vedeckou prácou o najvýraznejších prejavoch hmotnej kultúry Ukrajincov severovýchodného Slovenska vo všetkých jej základných formách a kultúrno-historických súvislostiach.

Miroslavovi Sopoligovi k jeho jubileu srdečne blahozeláme a do ďalších rokov želáme veľa zdravia, šťastia, rodinnej pohody a tvorivých úspechov.

JOZEF VARCHOL,
SNM – Múzeum ukrajinskej kultúry
vo Svidníku

Blahoželanie JOZEFOVI LISZKOVI k životnému jubileu (* 6. 4. 1956)

Generačná súdržnosť predstavuje významný rozmer nášho života. Práve to je jedna z mnohých okolností, ktorá ma vedie k písaniu nasledujúcich riadkov. V prípade jubilujúceho kolegu, doc. PhDr. Jozefa Liszku, PhD., pre viacerých z nás proste Jožka, je moja nastávajúca úloha pomerne ľahká – je totiž o čom písať. A to aj napriek tomu, že pred desiatimi rokmi v Slovenskom národopise, pred piatimi rokmi v časopise *Ethnologia Europea Centralis* boli uverejnené pozdravné články k postupne pribúdajúcim rokom, ale zároveň aj k postupne pribúdajúcim publikáciám, nášho kamaráta, kolegu, výskumníka, pedagóga, organizátora, redaktora, autora, človeka mnohých postov a naplánovaných aj splnených úloh. Neúnnavný vo svojich aktivitách, produktívny v mnohých oblastiach, od heuristiky až po aplikovaný výskum, dôsledný a pracovitý, ako o tom svedčia bibliografické diela, ktoré pripravuje priebežne už niekoľko desaťročí, ale aj nové, práve v ostatných rokoch knižne vydané reflexívne obzretia sa za svojou prácou v teréne, spojené aj s výpiskami z literatúry. Strela som niekoľko takýchto „denníkarov“, ktorí v diskusii odolávali protiargumentom o slabej systematickosti či prehľadnosti vo využívaní zápiskov. Chronológia je predsa základný systém triedenia, ktorý využíva naša myseľ. Denníky Bronislava Malinowského poznáme z literatúry, a zdá sa, že k významným „denníkarom“ etnologického razenia, pripraveným zdieľať svoje výpisky, zážitky i pochybnosti, sa zaraďuje aj Jožko Liszka! Jeho denníky sú popri všetkom odbornom obsahu, či práve cezeň pútavým čítaním! Ďalšie dve diela jubilanta, publikované v období, na ktoré zameriavame pozornosť v tomto pozdrave, dokresľujú autora, vysokoškolského pedagóga, čo má na pamäti svojich poslucháčov a pripravuje pre nich učebnice. Takýto je *Úvod do folkloristiky (Bevezetés a folklorisztikába)* a *Úvod do etnológie (Bevezetés a néprajzba)*, obe diela zohľadňujúce nielen tematickú a žánrovú pestrosť sledovaných skutočností, ale aj ich európske, resp. najbližšie – slovenské para-

lely. Tento postup dodáva učebnicovej literatúre ďalší rozmer a určite je nielen užitočnou, ale motivujúcou pomôckou pri štúdiu.

Iná publikačná skupina v diele Jozefa Liszku je bezprostredne napojená na spoločnú živnú pôdu v manželskom záprahu s jeho podobne usilovnou, odborne produktívnou, plnou elánu Ilonou L. Juhász, s ktorou spoločne zorganizovali a teraz knihovníckou, dokumentaristickou, archivačnou, ale aj prezentačnou prácou živia Etnologické stredisko (Etnológiai Központ) Fórum inštitútu pre výskum národností so sídlom v Komárne. S touto činnosťou súvisia najmenej dve z publikácií najnovšieho obdobia. V publikačnom rade, nazvanom „Znaky v priestore“, práve vyšla publikácia mapujúca súsošia Svätej trojice v oblasti Žitného ostrova, teda vskutku diela neprehliadnuteľné v našom kultúrnom priestore, a druhá doslova malého rozmeru a subtilného obsahu – publikácia o vianočných motívoch na svätých obrázkoch. Posledná z menovaných je spojená práve s konceptom „populárnej kultúry“, ktorý Jozef Liszka otvára v etnologickom bádání už na niekoľkých miestach a súvislostiach. Už vari nie je potrebné presviedčať sa medzi odborníkmi, že kultúrne javy žijú v neustálom procese zmien, a hľadať etnologické *survivaly* je síce vzrušujúce, nie vždy však aj produktívne. A práve tu je podľa môjho názoru veľká zásluha jubilanta, že svojimi výskumami a interpretáciami poodhaľuje posvätný závoj *tradície* a nebojí sa ani vo vidieckom, rurálnom prostredí uvažovať o hraničných javoch a procesoch, či už *Na hraniciach folklóru a nie-folklóru (Átmenetek. Folklor és nem-folklor határán)* či v monografii *Populárna kultúra (Populáris kultúra)*.

Pred záverom tohto pozdravu je dobre pripomenúť, ako Jožko Liszka nikdy neprestal písať aj pre nie-odbornú (laickú?) verejnosť. Ako dar svojim rodákom pripravil komentovaný výber zo zbierky fotografií z Gbeliec v prvej polovici 20. storočia. J. Liszka v nej podáva krátke dejiny obce, vysvetľuje kultúrne zvláštnosti spôsobu života a, samozrejme, zo zbierky aj výber fotografií

Doc. PhDr. Jozef Liszka, PhD. Foto: Archív
Fórum Inštitútu v Komárne

– rodinných, portrétnych, spoločenských, školských, divadelných, vojenských... citlivým prístupom zachoval atmosféru doby a v závere motivoval čitateľov pridať do tejto publikácie, na ponechané prázdne strany, vlastné rodinné fotografie, ktoré takto uzrú svetlo a stanú sa súčasťou osobnej výpovede v popularizačnej a zároveň odbornej knihe.

V závere svojho pozdravu chcem kolegovi Jozefovi Liszkovi okrem želaní všetkého najlepšieho k životnému jubileu dať vedieť, že osobne mi je najviac ľúto, že jeho dielo s veľkým informačným aj metodologickým potenciálom vychádza predovšetkým v maďarskom jazyku, a tak stále nie je dost' známe v slovenskej odbornej verejnosti. Vhodným darčekom k budúcim (a nielen okrúhlym) životným jubileám kolegu by mohol byť výber zásadných textov publikovaných v slovenskom jazyku. Rada sa na príprave takéhoto darčeka budem zúčastňovať.

S úprimným priateľským i kolegiálnym pozdravom

MARTA BOTÍKOVÁ,
Katedra etnológie a muzeológie FiFUK
v Bratislave

BIBLIOGRAFIA KNIŽNÝCH PUBLIKÁCIÍ

doc. PhDr. JOZEFA LISZKU, PhD.

ZA ROKY 2006 – 2015

Szent Háromság egy Isten dicsőségére... A Szentháromság kultusza a szlovákiai Kisalföld népi vallásosságában a szakrális kisémlékek tükrében. [Svätá Trojica na chválu jedného Boha. Kult Svätej trojice na Žitnom ostrove (časť Kisalföldu na území Slovenska) v ľudovej nábožnosti a malých sakrálnych pamiatok.], Somorja–Komárom: Fórum Kisebbségkutató Intézet–Etnológiai Központ 2015, 216 s. /Jelek a térben 5./ ISBN 978-80-89249-85-5

Emberek, ünnepek, hétköznapiak. Kőbökkút a 20. század első felében a korabeli fotográfiák tükrében [Ludia, sviatky, všedné dni. Gbelce v prvej polovici 20. storočia v zrkadle dobových fotografií.] A képekért válogatta, összeállította, a bevezető tanulmányt írta / [Fotografie vybral, zostavil a úvodnú štúdiu napísal]: Liszka József. Dunaszerdahely: Lilium Aurum 2014, 167 s. ISBN 978-80-8062-483-5

Átmenetek. Folklor és nem-folklor határán. [Prechody. Na hraniciach folklóru a nie-folklóru.] Komárom: Selye János Egyetem Tanárképző Kara 2013, 288 s., Monographiae Comaromienses 12./ ISBN 978-80-8122-090-6

Bevezetés a folklorisztikába. Szöveges folklor. [Úvod do folkloristiky. Prozaický folklór.], Dunaszerdahely: Lilium Aurum 2011, 267 sp. ISBN 978-80-8062-443-9

Populáris kultúra. [Populárna kultúra.], Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet 2010, 516 s. ISBN 978-80-89249-49-7 /Magyarok Szlovákiában 6.

És az ige testté lőn, Karácsonyi motívumok kis szentképeken. [To slovo sa stalo telom. Vianočné motívy na malých svätých obrázkoch.], Gyűjteményéből válogatta és összeállította, valamint a kisértő tanulmányt írta Liszka József. Dunaszerdahely: Lilium Aurum 2007, 101 s., il. ISBN 978-80-8062-339-5

Úton lenni. Egy néprajzkutató töprengései. Napló-jegyzetek: 1996–2000. [Na ceste. Špekulácie výskumníka. Terénne denníky: 1996 – 2000], Dunaszerdahely: Lilium Aurum 2007, 252 s. ISBN 978-80-8062-353-1

Bevezetés a néprajzba. A magyar néprajz/európai etnológia alapjai. [Úvod do etnológie. Základy maďarského národopisu/európskej etnológie], Dunaszerdahely: Lilium Aurum 2006, 233 s. ISBN 80-8062-313-9

Szakrális kisémlékeink. [Malé sakrálné pamiatky], Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet 2006, 95 s. /Jelek a térben 1./ [L. Juhász Ilonával közösen]

Termékeny homályban. Egy néprajzkutató tö-

prengései. Naplójegyzetek: 1976-1995. [Úrodné šero. Špekulácie výskumníka. Terénne denníky: 1976 - 1995], Dunaszerdahely: Liliium Aurum 2006, 236 s.

MEDZINÁRODNÁ MUZEOLOGICKÁ KONFERENCIA RODINA VO VIDIECKEJ TRADÍCII V ASPEKTE MULTIKULTURALITY (13. – 16. september 2015, Nowy Sącz, Poľsko, Stará Ľubovňa, Slovensko)

V dňoch 13. – 16. septembra 2015 sa uskutočnila medzinárodná vedecká konferencia *Rodina vo vidieckej tradícii v aspekte multikulturality*. Konferencia sa konala pod záštitou a s finančnou podporou Malopoľského vojvodstva a Združenia múzeí v prírode v Poľsku. Spoločným menovateľom konferencie boli dva významné medzníky – pre poľskú stranu to bolo 40 rokov od založenia Sąddeckého etnografického parku a pre slovenskú stranu zase 30 rokov od vzniku Múzea v prírode v Starej Ľubovni.

Stretnutie slovenských i poľských múzejníkov bolo naplnené radosťou zo spoločnej symbolickej sedemdesiatky. Bolo vidieť, že pracovné i osobné kontakty medzi riaditeľom Muzea Okręgowego v Nowom Sączu Robertom Ślusarekom a riaditeľom Ľubovnianskeho múzea – hradu Stará Ľubovňa (pod ktorý patrí aj Múzeum v prírode) Daliborom Mikulíkom sú veľmi žičlivé, a to vlastne aj umožnilo spoločné spomienkové, ale i pracovné stretnutie.

Konferencia sa začala už v nedeľu 13. septembra 2015 v Nowom Sączu, v Sąddeckom etnografickom parku, v Miasteczku Galicyjskom (Haličskom mestečku), netradičným programom – liturgiami v bohostánkoch v samotnom múzeu v prírode. Pre všetkých účastníkov to bol veľký emocionálny zážitok – byť účastní na slávení liturgie v historickom kostolíku gréckokatolíckej cirkvi, ktorý je do múzea prevezený z obce Czarne. Potom nasledovali služby Božie v evanjelickom chráme zo Stadeľ a na záver sa slávila svätá omša v rímskokatolíckom kostole z Łososiny Dólnej.

Po duchovnom programe si pripravili poľskí múzejníci zo Sąddeckého parku

pestrý program pre svojich kolegov zo Slovenska i z Poľska v plenéri múzea v prírode s príznačným názvom: „Nedeľa v skanzene“, a to v rámci Európskych dní kultúrneho dedičstva. Kolegovia múzejníci zo Sąddeckého etnografického parku všetkých záujemcov sprevádzali odborným výkladom po celom areáli a podrobne odpovedali na naše otázky týkajúce sa napríklad rekonštrukcie jednotlivých objektov, ich údržby a zveľaďovania celého parku. Večer sa konal inauguračný banket, kde zaznelo množstvo žičlivých gratulácií najmä múzejníkom, ktorí sa pred 40 rokmi zaslúžili o vznik Sąddeckého parku a prakticky celý svoj odborný múzejný život zasvätili budovaniu a zveľaďovaniu jednotlivých objektov, ich mobiliárom, aby si v súčasnosti návštevníci mohli vychutnať krásu pôvodných domov a ich interiérov.

V blízkosti Sąddeckého etnografického parku je novopostavené Miasteczko Galicyjskie, kde sídli aj technická správa parku a odborní pracovníci múzea. Miasteczko tvoria repliky historických budov – je tam napríklad budova radnice s veľkou konferenčnou reprezentatívnou sálou a ubytovacími priestormi, ako i elegantnou secesnou kaviarňou, budova krčmy, ktorá je členená na dve časti – v dolnej časti sa návštevníci môžu občerstviť a oddýchnuť si a na poschodí sú ubytovacie priestory.

V Haličskom mestečku uvidí návštevník aj tradičné obchody s potravinami, knihami či holičstvom, kvetinarstvo a domy remeselníkov s ich dielňami. Celé Haličské mestečko pôsobí na návštevníka ako z rozprávky a rozhodne je príjemnou zastávkou či už pred,

Pohľad na hrad Stará Lubovňa a na časť podhradia - Múzea v prírode pod hradom Stará Lubovňa. Foto: K. Nádaská

Objekt domu bylinkárky (Sądecki Park Etnograficzny). Foto: K. Nádaská

Nový depozitár ľudového odevu - oddelenie kožuchov. Múzeum hrad Stará Lubovňa. Foto: K. Nádasová

alebo po návšteve rozsiahlejšieho Šandeckého etnografického parku.

Konferencia prebiehala vo veľkej sále v budove radnice v Haličskom mestečku. Slovensko na konferencii zastupovalo viacero múzejníkov, etnológov a historikov.

Historička a etnologička Katarína Nádasová vystúpila s príspevkom nazvaným Rodina remeselníka na Spiši. Išlo o prípadovú štúdiu obuvníka a jeho rodiny. Autorka v príspevku zachytila zmeny v hodnotovom systéme pred rokom 1948 a po ňom, rovnako si všimla postupnú likvidáciu drobných živnostníkov v 50. rokoch 20. storočia.

Katarína Očková z Múzea slovenskej dediny (SNM Martin) mala príspevok na tému: Rodina, jej štruktúra, spôsob života a bývanie v súvislosti s prírodným prostredím.

Iveta Zuskinová z Ovčiarskeho múzea v Liptovskom Hrádku hovorila o Tradičnej rodine vo vidieckom prostredí Liptova a o jej podiele na budovaní vlastnej hospodárskej

sebestačnosti a ekonomickej nezávislosti.

Monika Pavelčíková z Lubovnianskeho múzea zase vo svojom príspevku poukázala na problematiku ľudovej architektúry a bývania v oblasti Starej Lubovne a folkloristka Katarína Babčáková z Národného osvetového centra v Bratislave zaujala príspevkom o ľudovom tanci v rodinnom obradovom cykle. Alojz Kontrik z Kysuckého múzea v Čadci predniesol príspevok o vplyve drobtárstva na rodinný život na Kysuciach.

S podnetným príspevkom Štruktúra rodiny ako produkt regionálnych historických procesov vystúpil český kolega Juraj Langer.

Väčšina poľských múzejníkov zamerala svoje vystúpenia tiež na rodinné vzťahy v kontexte múzeí v prírode v ktorých pracujú. Celkovo odznelo 11 rozsiahlych príspevkov, ktoré boli publikované v odbornom časopise *Šandecko-spišské zošity*, zv. 9,¹ ktorý vydáva Muzeum Okręgowie w Nowym Sączu

1 Podrobnú recenziu tohto vydania *Šandecko-spišských zošitov* pripravujeme do najbližšieho slovenského vydania Slovenského národopisu.

a Lubovnianske múzeum – hrad v Starej Lubovni.

Druhý deň konferencie sa zavŕšil Valným zhromaždením členov Združenia múzeí v prírode v Poľsku (Stowarzyszenie Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce).

Na tretí deň sa v ranných hodinách presunuli účastníci konferencie z Nowého Sączu do Starej Lubovne, kde ich čakala komentovaná odborná prehliadka Múzea v prírode pod hradom Stará Lubovňa a prednáška Moniky Pavelčíkovej a Dalibora Mikulíka venovaná 30. výročiu vzniku múzea v prírode v Starej Lubovni.

Po obede a prehliadke hradu Stará Lubovňa nasledovala komentovaná prehliadka otvoreného depozitára ľudového odevu. Depozitár je umiestnený v novozrekonštruovaných priestoroch a má minimálne európske parametre, čo do kvality i kvantity múzejných predmetov. Tie sú všetky zakonzervované a ošetrované a každý predmet má v novom depozitári svoje miesto. V dobrom slova zmysle sme múzejníkom z hradu Stará Lubovňa závideli.

V popoludňajších a večerných hodinách náročný program pokračoval presunom zo Starej Lubovne do Osturne, Veľkého Lipníka

a Haligoviec, kde prebiehala odborná exkurzia zameraná na krásu a hodnoty ľudovej architektúry Zamaguria. Po priateľskom posezení pri muzike, kde prebiehali najmä odborné debaty, nasledoval návrat do Nowého Sączu.

Štvrtý deň od ranných do večerných hodín prebiehala exkurzia spojená s návštevou pamiatok sądecko-spišského pohraničia. Navštívili sme napríklad Stary Sącz a jeho jedinečné námestie a kláštor klarisiek, mestečko Dębno s kostolom sv. Michala Archanjela, Łopusznu, kde sa nachádza múzeum Tatier, kúpeľné mestečko Szczawnica s historickými kúpeľmi a kúpeľným areálom, Szlachtowu s múzeom Pienin a vo večerných hodinách sme sa vrátili do Nowého Sączu, kde bolo slávnostné ukončenie konferencie.

Konferencia bola logisticky výborne pripravená a napriek jej vyčerpávajúcemu programu vládla počas štyroch dní dobrá nálada, neutíchali odborné diskusie. Myslím si, že každý odchádzal s odbornými i čisto ľudskými pozitívnymi skúsenosťami a pocitmi.

KATARÍNA NÁDASKÁ,
Divadelný ústav SAV v Bratislave

KONFERENCIA ŽIDOVSKÉ KULTÚRNE DEDIČSTVO NA SLOVENSKU (9. november 2015, Bratislava)

Udalosti z 9. novembra 1938 majú pevné miesto v historickej pamäti židovskej komunity. Na území nacistického Nemecka, ale aj v Rakúsku a v Sudetoch sa vtedy odohrala smutne známa Krištáľová noc, spojená s ničením synagóg a drancovaním židovských domov a obchodov. Nie je teda náhoda, že Ústredný zväz židovských náboženských obcí v SR zvolil práve tento termín na usporiadanie podujatia venovaného problematike židovského kultúrneho dedičstva na Slovensku.

Organizátori rozdelili konferenciu do štyroch tematických blokov. Prvý, nazvaný *Židovské kultúrne dedičstvo v strednej Európe*, otvoril svojím vystúpením Maroš Borský.

Ako vyplýva už z názvu *Súčasný stav židovského kultúrneho dedičstva na Slovensku*, sústredil sa predovšetkým na analýzu aktuálneho stavu. Neostal ale len v rovine popisu, pretože pozornosť venoval aj otázkam metodiky a možnostiam ďalšieho postupu. Jiří Daníček (*Židovské kultúrne dedičstvo v Českej republike*) slovom aj obrazom priblížil najdôležitejšie výsledky obnovy židovského kultúrneho dedičstva v Českej republike. Pozornosť vyvolal príspevok Rudolfa Kleina *Židovské kultúrne dedičstvo v Maďarsku*. Účastníkov oboznámil s výsledkami výskumu židovských cintorínov a náhrobných kameňov, ktorý realizoval vo viacerých štátoch Európy (vrátane Slovenska). S veľkým

záujmom sa stretla klasifikácia, ktorá vznikla na základe poznatkov tohto projektu.

Nasledujúci blok Aktuálne problémy obnovy židovských pamiatok v SR otvoril Peter Schwarz. Vo svojom referáte *Starostlivosť o židovské pamiatky vo vlastníctve ŽNO Košice* sa zaoberal obnovou košických synagóg. Priblížil použité postupy a dosiahnuté výsledky, ale aj neraz komplikovanú komunikáciu s úradnými miestami. Kým v tomto prípade šlo o aktivity a problémy ŽNO, Marek Adamov vo svojom vystúpení, nazvanom *Zavreli oči a išli do toho: Nová synagóga v Žiline* prezentoval verejnosťou ostro sledovanú dobrovoľnícku aktivitu pri obnove neologickej synagógy v Žiline. Beáta Nemcová sa v referáte *Židovský cintorín v lokalite Svetového kultúrneho dedičstva UNESCO* zaoberala cintorínom v Banskej Štiavnici. Informovala nielen o činnosti dobrovoľníkov, ale upozornila aj na vandalizmus, ktorý je často neželaným sprievodným javom podobných akcií. Tibor Kornfeld (*Problémy udržiavania a rekonštrukcie funkčného židovského cintorína*) priblížil postupy, ktoré používa ŽNO Dunajská Streda pri rekonštrukcii náhrobných kameňov na tamojšom historickom cintoríne. Jeho názory vyvolali nesúhlasnú reakciu zo strany prítomných pamiatkarov, ktorí niektoré popísané praktiky označili za nevhodné.

Blok *Formy prezentácie židovského kultúrneho dedičstva* otvorila Viera Kamenická. V príspevku *Slovenské národné múzeum – Múzeum židovskej kultúry* prezentovala niektoré aktivity tejto inštitúcie, pričom sa zamerala najmä na podujatia určené pre deti a školskú mládež. Na muzeálnu tému hovorila aj Jana Švantnerová. V príspevku *Židovské komunitné múzeum* predstavila nedávno otvorenú inštitúciu, ktorá vystavuje v priestoroch jedinej zachovanej bratislavskej synagógy. Všimla si nielen aktuálnu expozíciu, ale aj perspektívy najbližších rokov. V príspevku *Uchovávanie pamäte na židovskú komunitu v Bardejove* priblížil Peter Hu-

dák budovanie pamätníka obetí holokaustu v tomto meste. Inú formu udržiavania spomienok na kultúru židovskej komunity predstavil Jozef Trubíni v referáte *Organizácia festivalu židovskej kultúry Babele*.

V záverečnom bloku *Holokaust: pamiatka a pamäť* odzneli tri referáty. Martin Korčok v príspevku *Múzeum holokaustu Sered'* informoval o prípravách na dokončenie expozície prvého slovenského múzea holokaustu. (Medzitým sa 26. 1. 2016 uskutočnilo v Seredi slávnostné otvorenie.) Rovnakú tému zvolila aj Monika Vrzgulová. Vo svojom vystúpení *Dokumentlačné stredisko holokaustu: fakty a pamäť* priblížila výskumné a vzdelávacie aktivity DSH. Záver patril Ružene Kormošovej. Už názov *Holokaust vo výučbe dejepisu na našom gymnáziu* ilustruje, že sa zaoberala výučbou tejto zložitej problematiky na gymnáziu v Spišskej Novej Vsi, kde pôsobí.

Medzi početnými účastníkmi podujatia prevládali ľudia, ktorí sa tejto problematike aktívne venujú: odborníci z inštitúcií, ktorí riešia otázky kultúrneho dedičstva, ľudia z praxe, predstavitelia židovských náboženských obcí, ale aj dobrovoľníci, ktorí sa starajú o židovské kultúrne dedičstvo vo svojom voľnom čase. Práve preto diskusie, ktoré nasledovali po jednotlivých blokoch, priniesli množstvo zaujímavých informácií, podnetov, ale aj kritických pripomienok. Výsledkom bolo logické rozhodnutie organizovať takto zamerané podujatie aj v budúcnosti a rešpektovať pritom silu odkazu, ktorý zanecháva pripomienka udalosti Krištáľovej noci. Účastníkov oslovil aj podnet uctíť si pamiatku Eugena Bárkányu, ktorý sa v minulosti aktívne venoval zberu, dokumentácii a záchrane židovského kultúrneho dedičstva (a zároveň aj ľudí, ktorí prevzali jeho posolstvo). Už v novembri 2016 má byť prvý raz slávnostne udelená novozaložená Cena Eugena Bárkányu.

PETER SALNER,
Ústav etnológie SAV v Bratislave

MEDZINÁRODNÁ KONFERENCIA *HOMO NARRANS* PRI PRÍLEŽITOSTI SKONČENIA PROJEKTU *ENCYKLOPÉDIA ROZPRÁVKY* (25. – 26. november 2015, Göttingen, Nemecko)

Na konci minulého roka, v dňoch 25. – 26. 11. 2015, uskutočnilo sa v Göttingene, v Nemecku, mimoriadne vedecké podujatie. Projekt *Encyklopédia rozprávky* s podtitulom *Príručka historického a porovnávacieho výskumu ľudovej prózy* (Enzyklopädie des Märchens, Handwörterbuch zur historischen und vergleichenden Erzählforschung, ďalej EM) sa po viac ako polstoročí svojej existencie úspešne skončil. Na túto počesť súčasní i bývalí členovia pracoviska zorganizovali záverečnú konferenciu.

Počiatky projektu siahajú do roku 1955, keď nemecký bádateľ Kurt Ranke, v tom čase na univerzite v Kieli, pripravil koncepciu encyklopédie. Jeho hlavnou myšlienkou bolo medzinárodné dielo, ktoré by zahŕňalo rozprávačskú tradíciu všetkých krajín sveta. Koncom 50. rokov 20. storočia vytvorilo sa pracovisko EM pri univerzite v Göttingene, kam prešiel Kurt Ranke. Od roku 1980 bolo pričlenené k Akadémii vied v Göttingene (Akademie der Wissenschaften zu Göttingen). Prvému dielu budúcej 15-zväzkovej encyklopédie predchádzali 20-ročné prípravy. V lete roku 1990, keď som po prvý raz navštívila centrálu EM, mohla som sa na vlastné oči presvedčiť, čo nemeckí kolegovia a kolegyně rozumeli pod prípravami. V pivnici vily, kde pracovisko sídlilo, sa nachádzali rozsiahle archívy, obsahujúce stohy materiálov: preklady súborov rozprávok a iných folklórnych žánrov z rôznych krajín sveta do nemčiny, kópie vedeckých štúdií, pripravené k jednotlivým heslám vo všetkých možných jazykoch sveta a ďalšia pramenná i sekundárna literatúra. Pracovisko zaiste patrilo v časoch pred elektronickou komunikáciou k najlepším klientom nemeckej pošty. Spolu so zmluvou o dielo autorky a autori hesiel dostali aj objemný balíček so spomínanými kópiami pramennej a sekundárnej literatúry. Zaiste nie všetkej, ale bola to veľká pomoc najmä v krajinách, v ktorých sa bádatelia ťažšie dostali k zahraničnej odbornej spisbe.

Prvé heslo encyklopédie *Aarne, Antti Amatus* vzniklo v roku 1975, prvý diel EM vyšiel 1977 a pred konferenciou 2015 sa objavil záverečný pätnásty diel obsahujúci index, register a erráta. Účastníci podujatia tak mohli obdivovať kompletnú encyklopédiu známej svetlomodrej farby. Ide o úctyhodný vedecký počin, na ktorom spolupracovalo okolo 1000 autorov z 80 krajín sveta, ktorí vytvorili 4000 hesiel, zahrňujúcich výsledky bádania vo folkloristike a príbuzných disciplínach za posledných 200 rokov. Heslá v encyklopédii sú štvorakého druhu. Po prvé, sú to články o teóriách, metódach, žánrových, štýlových a štrukturálnych otázkach výskumu ľudovej prózy, po druhé, monografické spracovania rozprávačských typov a motívov, po tretie, biografie významných bádateľov, zberateľov a autorov základných pramenných diel, po štvrté, prehľady o národných a regionálnych výskumoch ľudovej rozprávačskej tradície.

Medzinárodnú konferenciu *Homo Narrans. Človek a jeho svet v rozprávaníach* (Hommo narrans. Der Mensch und seine Welt in Erzählungen/ Humans and their World as Represented in Narrative) slávnostne otvoril 25. 11. 2015 popoludní Hans-Jörg Uther, bývalý dlhoročný člen redakcie EM. Vedeckému programu predchádzali príhovory členov predsedníctva akadémie a zástupkyne vydavateľstva Walter de Gruyter, v ktorom EM vychádzala. Vydavateľstvo oznámilo, že v druhej polovici roka 2016 chce sprístupniť digitálnu verziu encyklopédie, ktorá bude síce v nemeckom jazyku, ale jazyk používateľskej stránky bude i v angličtine. Objavila sa aj úvaha o preklade diela do angličtiny, čo však – ako zástupkyňa vydavateľstva ihneď ozrejnila – by vyžadovalo dodatočne mimoriadne finančné i ľudské zdroje.

Nasledovalo vystúpenie Rolfa Wilhelma Brednicha (emeritný profesor Univerzity vo Wellingtone, Nový Zéland), hlavného redaktora posledných zväzkov, ktorý sumarizoval

Účastníci konferencie *Homo narrans* v Göttingene. Foto: Jan Luffer

históriu vedeckých zámerov encyklopédie a jej výsledkov. Rovnako sa venoval aj každodenným dejinám projektu: práci redaktorov, ich vzťahom s autormi hesiel po celom svete a s vydavateľstvom. Vtipne glosoval rôzne jazykové a kultúrne pasce, s ktorými sa museli redaktori vysporiadať, aby zabezpečili jednotný štýl i rovnakú odbornú úroveň textov v encyklopédii. Ako jedna z autoriek hesiel pre EM môžem konštatovať, že editorská práca redaktorov bola zakaždým vysoko profesionálna, precízna, založená na vedeckej erudícii i obdivuhodných znalostiach cudzích jazykoch.

Odborný program konferencie tvorilo vystúpenie ôsmich vybraných referentov v nemčine alebo angličtine. Na jednej strane organizátori podujatia chceli predstaviť nové trendy v metódach a v témach výskumu rozprávačskej tradície. Na druhej strane referenti rozoberali projekt EM a jeho výsledky v rôznych súvislostiach.

Prvý rečník Harm-Peer Zimmermann z Ústavu sociálnej antropológie a empirickej kultúrnej vedy Univerzity v Zürichu sa zaoberal kardinálnou otázkou všetkých encyklopédií. Ako možno optimálne zachovať informačnú komplexnosť hesiel a zároveň sa zmestiť do úsporného rozsahu textov? Po-

rovnával úsilie francúzskych encyklopedistov, konkrétne Denisa Diderota (polovica 17. storočia), snahy Wilhelma a Jakoba Grimmovcov, autorov *Deutsches Wörterbuch* (Nemecký slovník) z polovice 19. storočia, a zábery EM. Upriamil pozornosť na kultúrnu a estetickú podmienenosť argumentov, ktoré sa používali pri koncipovaní encyklopédií.

Jack Zipes z Centra pre germánske a európske štúdiá na Univerzite v Minnesote, USA, sa venoval opäť bratom Grimmovcom, ich zberateľskej akcii ľudovej prózy a poézie zo začiatku 19. storočia. Ukázal, v čom sa podľa jeho názoru EM ako medzinárodná a komparatívna encyklopédia posunula oproti zámerom Grimmovcov, ktorých hlavným cieľom bol zber „germánskej“ tradície. Na konci prvého dňa organizátori pred plnou sálou účastníkov milým, bezprostredným spôsobom gratulovali Rolfovi Wilhelmovi Brednichovi k 80. narodeninám a slávnostne mu odovzdali posledný, pätnásty diel encyklopédie.

Druhý deň konferencie 26. 11. 2015 otvoril Donald Haase z Katedry klasických a moderných jazykov, literatúry a kultúry na Wayne State University v Detroit, USA. V prvej časti vystúpenia komentoval heslá v EM zamerané na teoretickú a metodologickú oblasť. Výzvy

Referuje Brigitte Bönisch-Brednich z Univerzity vo Wellingtone, Nový Zéland. Foto: Jan Luffer

pre slovesnú folkloristiku v súčasnosti videl najmä v štúdiu rozprávačskej tradície vo vzťahu k rodovým a mediálnym štúdiám. Marco Frenschkowski z Ústavu výskumu Nového zákona na Univerzite v Lipsku zamerlal pozornosť na presahy medzi folkloristikou a religionistikou. Jeho vystúpenie vyvolalo zaslúženú pozornosť. Referát Brigitty Bönisch-Brednich z Ústavu pre sociálne a kultúrne štúdiá na Univerzite vo Wellingtone, Nový Zéland sa venoval metodologickým otázkam, ako možno využiť naratívnu analýzu vo výskume rozprávačskej tradície, špeciálne v žánri rozprávanie zo života. Dopoldnie druhého dňa uzavrel Mensah Wékenon Takponto, folklorista na Filozofickej fakulte Univerzite Abomey-Calavi v Cotonou, Benin, príspevkom o súčasných zberoch rozprávačskej tradície v západnej Afrike a o jej zmenách pod vplyvom modernizácie.

Podujatie pokračovalo popoludní vystúpením Carla Lindahla z Katedry anglistiky na Univerzite v Houstone. Referent priblížil výsledky svojho nedávneho aplikovaného projektu. Po hurikáne Katrina vytvoril centrum, kde sa stretali ľudia, ktorí prežili ničivé tornádo a mohli sa podeliť o svoje zážitky. Rozprávania zbierali obyvatelia medzi se-

bou, čím sa upevňovali staré a vytvárali nové priateľstvá. Zároveň si návštevníci centra navzájom pomohli vyrovnáť sa s traumatizujúcimi skúsenosťami. Nasledoval referát Mirjam Mencej, z Katedry etnológie a kultúrnej antropológie na Univerzite v Lubľane. Venovala sa výskumu súčasných rozprávání o čaroch a čarodejnicách vo východnom regióne Slovinska, pričom sledovala napojenia týchto rozprávání na tradičný, „racionalistický“, New Age a rímskokatolícky diskurz. Špeciálne sa zamerala na sledovanie sociálnych noriem a ich porušenie v súvislosti s čarami. Vedecký program podujatia uzavrela Luisa Rubini Messerli z Katedry germanistiky Univerzity v Zürichu. Obrátila pozornosť na výskum výmeny látok a motívov medzi krásnou a ľudovou literatúrou. Na príklade motívu „nemecké strašidlo“ sledovala výpožičky medzi talianskou, francúzskou a nemeckou literatúrou v 17. a 18. storočí.

Konferencia *Homo narrans* pritiahla podľa informácií organizátorov do pekných priestorov univerzitnej knižnice v Göttingene vyše 180 účastníkov z Európy i zámoria. Tri generácie prispievateľov do EM a záujemcovia o výskum rozprávačstva a slovesnej tradície sa stretli, aby oslávili úspešné skončenie medzinárodného projektu. Usporiadatelia pritom špeciálne pozvali a finančne podporili účasť niekoľkých desiatok autorov EM. I ja ďakujem kolegom a kolegyniam z EM za láskavé pozvanie na hodnotné podujatie.

Pracovisko Encyklopédie rozprávky skončilo svoju činnosť posledným dňom roka 2015. Väčšina redaktorov EM zánikom projektu prešla alebo zkrátka prejde do dôchodku. Mladšie kolegyně a kolegovia si musia hľadať iné pracovisko. Obsiahla špecializovaná knižnica, ktorú centrála EM zozbierala od konca 50. rokov 20. storočia po súčasnosť, je uložená v univerzitnej knižnici v Göttingene ako samostatný fond. Jedna éra práce v oblasti historického a porovnávacieho štúdia slovesného folklóru sa s úspechom skončila. Slovesná folkloristika môže pokračovať v nových výskumoch. Má k dispozícii obsiahle medzinárodné výsledky, na ktorých môže stavať.

GABRIELA KILIÁNOVÁ,
Ústav etnológie SAV v Bratislave

VEDECKÁ KONFERENCIA MESTO V TRNAVE (26. november 2015, Trnava)

Koncom novembra sa v Trnave na pôde Univerzity Cyrila a Metoda zišli etnológovia na vedeckej konferencii s jednoduchým názvom *Mesto*, zahŕňajúcim však bohatý obsah a široké spektrum frekventovaných otázok etnológie, čo nakoniec potvrdilo samotné rokovanie. Katedra etnológie a mimoeurópskych štúdií UCM v Trnave, Národopisná spoločnosť Slovenska SAV a Katedra sociálnych štúdií a etnológie FF UMB v Banskej Bystrici, ktoré boli organizátormi konferencie, vytýčili široký priestor pre naplnenie témy prostredníctvom jednotlivých tematických okruhov. Pôvodný zámer jednodňovej konferencie sa tak záujmom prednášajúcich rozšíril do dvoch vedecky plodných rokovačích dní.

Etnologická obec rada uvítala tému, ktorou organizátori chceli akcentovať narastajúci záujem odbornej verejnosti z donedávna centrálneho záujmu rurálneho prostredia na urbánne, s množstvom aktuálnych problémov etnológie, kultúrnej a sociálnej antropológie, ktoré prináša najnovší vývoj. O rôznorodosti problematiky svedčia aj viaceré okruhy tém, na ktorých základe organizátori zostavili jednotlivé bloky rokovania.

V úvodnej časti sa vo vstupnom referáte *Jolana Darulová* zaoberala problematikou „Konceptie trvalo udržateľného mesta“, pričom predostrela a dôsledne rozpracovala viacero teoretických gnóm v širších etnokultúrnych väzbách. Problematikou „Skúmania suburbánnej enklávy prostredníctvom antropologickej skúsenosti“ sa vo svojom príspevku zaoberal *Matej Butko*.

Otázka identity rezonovala z rôznych perspektív v nasledujúcich troch príspevkoch. *Zdena Krišková* na príklade mesta Poprad sledovala kultúrno-historické charakteristiky jednotlivých mestských častí, pôvodne samostatných mestečiek s vlastnou históriou, a ich dosah v procese budovania identity obyvateľov mesta v súčasnom spoločnom vývoji.

V príspevku „Pamäť mesta Topoľčany“ sa jeho autorka *Barbora Bartová* sústredila na

protižidovský „topoľčiansky pogrom“ a jeho odraz vo vzťahu dosiaľ žijúcich židovských rodákov k tomuto mestu po tragédiách, ktoré ním otriasli. *Petra Koláriková* zas ponúkla zaujímavú sondu do života mesta Trondheim, pričom sa bližšie venovala otázke sociálnej a kultúrnej diverzity ako výsledku migračných procesov.

Druhý blok príspevkov ponúkol účastníkom rokovania veľmi zaujímavý pohľad na mesto z rôznych aspektov. Na „Význam kultúrnych inštitúcií pre mesto“ poukázala *Gabriela Smeříčková*. Na príklade Slováckeho muzea v Uherskom Hradišti dokumentovala možnosti, ktorými najmä pamäťové inštitúcie môžu uchovávaním a sprostredkovaním vývojových dokladov verejnosti napomáhať budovanie, či umocnenie pozitívneho vzťahu obyvateľov k svojmu mestu. Špecifickým ponorom do problematiky mesta aj vo vzťahu k múzeu boli „Architektonicko-urbanistické zmeny vybraného mesta prezentované prostredníctvom súčasných výstavných exponátov vo virtuálnej podobe“ v podaní *Ladislava Župčána*. Autor sa zamerával na dokumentáciu kyberkultúry vo vzťahu múzea a architektonicko-urbanistických premien mesta. Poukázal na zmysel nového fenoménu doby (virtuálnu realitu a kyberpriestor) z hľadiska existujúcich exponátov a výstavnickej činnosti vo virtuálnom prostredí.

Naproti technicko-informačným väzbám nevšedné interdisciplinárne kontexty mesta ponúkol vo svojom príspevku „Mesto očami expresionizmu“ *Ján Demiščák* nahliadnutím do duše mesta citlivým pohľadom umelca v jeho intímnych prežitkoch. „Jazykový obraz mesta“ zas predostrel *Miroslav Kazík* v mierne lingvistickom nádychu. Príspevok priniesol analýzu lexémy *mesto* v slovenčine, ako aj niektorých slovanských jazykoch. Všimol si jeho etymológiu, významy, slovné spojenia, frazeologizmy a mesto ako symbol.

Vzájomné korelácie organizmu mesta a jeho obyvateľov priniesol ďalší rokovací blok rovnako z viacerých perspektív. Vystúpila v ňom *Katarína Košťalová* s príspevkom

„Sídľiskové premeny. O dočasnom pobyte sovietskych vojsk v malom meste“. Siahla po vysoko citlivej téme z obdobia po r. 1968 v meste Zvolen, ktoré bolo na Slovensku centrom života rodín sovietskych vojakov počas ich okupačného pobytu na našom území. V príspevku poodhalila viaceré sociokultúrne prejavy ako aj materiálne podmienky tejto „nedotknuteľnej“ pevne zomknutej komunity a ich dôsledky najmä vo vzťahu s domácim obyvateľstvom.

Juraj Janto na tému sídlisk nadviazal v príspevku „Mestské obytné súbory – sociálne vzťahy a verejný priestor“. V historickom prehľade rezidenčných štvrtí si všimol najmä bývanie pre nižšie a stredné vrstvy obyvateľov a po druhej svetovej vojne vznik sídlisk. Na konkrétnych príkladoch sídlisk v Bratislave a Pezinku dokumentoval formovanie sociálnych vzťahov, ich úroveň a časopriestorové súvislosti. Zaoberal sa tiež súčasnou situáciou a možnosťami sociálneho kapitálu pri revitalizácii rezidenčných štvrtí.

Generačnú problematiku, jej vývoj a zmeny v procese vzájomnej väzby obyvateľov a mesta sledovala zasa *Veronika Michvocíková*, ktorá položila pod drobnohľad „Záujem mladých ľudí o komunálnu politiku“. Úplne špecifickú oblasť si vybrala *Daniela Kušnierová* v príspevku „Základné princípy formovania vzťahu futbalových priaznivcov k mestu (na príklade mesta Trnava)“. Poukázala tu na niektoré zdanlivo sekundárne aspekty v zložitom procese budovania sociokultúrnych väzieb.

K prioritným témam súčasného globálneho vývoja ľudského spoločenstva patrí stav našej planéty a možnosti udržateľnosti života na nej. Jeden z tematických okruhov konferencie bol venovaný práve problematike ekologických aktivít, ich dosahov a vplyvov v prostredí mesta. Táto téma rezonovala aj v príspevku *Magdalény Paríkovej* „Adoptuj si kochlík“, v ktorom autorka sledovala dobrovoľnícke aktivity pri starostlivosti o zeleň, a to v blízkosti obytných sídel a oddychových zón v centre, ale aj okrajových, či sídliskových komplexoch v Bratislave. Tieto aktivity pritom vnímala v kontexte sociálnych aktivít a sietí diverzifikovaného urbánneho spoločenstva, vytvárania konkrétnych priestorov ponúkajúcich príležitosť na komunikáciu obyvateľov.

Téma komunitných záhrad dominovala vo vystúpení *Zity Škovierovej* i *Zuzany Gierťlovej*. Prvá z nich sledovala tento moderný prvok, ktorý sa v prostredí našich miest veľmi rýchlo udomácňuje, ako novú formu združovania a dobrovoľníctva obyvateľov. V druhom príspevku autorka predstavila komunitnú záhradu ako jednotku integrácie v mestskom prostredí.

Do tohto tematického okruhu možno zaradiť aj vystúpenie *Viery Feglovej*, ktorá v príspevku s názvom „Agrikultúra v meste“ sledovala Horský park v Bratislave ako jeden z charakteristických prírodných prvkov „staršej Bratislavy“ a jeho vývoj a zmeny do súčasnosti so zreteľom na kultúrotvorné a sociálne korelácie.

Posledný príspevok prvého dňa konferencie bol zameraný na prácu v sociálne a ekonomicky vylúčennej lokalite (na príklade mesta Trnava). Jej autor *Juraj Štofej* predstavil prácu s komunitou rómskych detí v Trnave, s jej úskaliai i úspechmi v podmienkach mesta, i vo vzájomných vzťahoch mesta a samotnej rómskej komunity, čo dokumentoval vlastnými skúsenosťami v tejto aktivite, ako i živou ukážkou vystúpenia rómskych detí.

Druhý deň rokovania naplnili referujúci z domácej pôdy Univerzity Cyrila a Metoda v Trnave. Zaujímavý komplexný tematický blok venovali Kopánke ako špecifickej časti Trnavy, sekundárne osídľovanej obyvateľmi presídlenými z Oravskej priehrady.

Martin Priečko predstavil „Kopánku v 20. storočí na katastrálnych mapách“. *Kludia Mišovičová* vystúpila s príspevkom „Presídľenci z Oravskej priehrady“, *Katarína Slobodová - Nováková* ponúkla analýzu hospodárskeho života v príspevku „Životné stratégie presídľencov v prvých rokoch po príchode do Trnavy“. Problematiku v etnických, kultúrno-sociálnych a hospodárskych koreláciách rozpracovali aj následné vystúpenia *Martiny Bocánovej*, v príspevku „Chudoba a dobročinnosť“, i *Silvie Letavajovej*, ktorá sa zas venovala „Zmenám rodiny (jej modelov a väzieb) v dôsledku riadenej rurálno-urbánnej relokácie“.

Pozitívom konferencie bolo aj stretnutie viacerých generácií odborníkov s prínosnou konštruktívnou komparáciou viacerých pohľadov. Svojím obsahom načrela do viace-

rých okruhov aktuálnych tém súčasného mesta v kontextoch etnológie a kultúrnej, čiastočne i sociálnej antropológie. Pre dnešný politicko-ekonomický a hospodárskospoločenský vývoj nielen vo vnútri krajín, ale aj na medzinárodnej úrovni je príznačná rastúca nástojčivosť otvárania týchto tém a potreba ich analýzou hľadať alternatívy rie-

šenia etnických a sociálnokultúrnych procesov pre udržateľný rozvoj ľudskej spoločnosti. Mestá ako komplexné organizmy v tomto procese zohrávajú významnú úlohu.

ZDENA KRIŠKOVÁ,
Katedra sociálnych štúdií a etnológie
FF UMB v Banskej Bystrici

CELOSLOVENSKÉ KOLO ŠTUDENTSKEJ VEDECKEJ ODBORNEJ ČINNOSTI NA KATEDRE ETNOLÓGIE A MIMOEURÓPSKYCH ŠTÚDIÍ FF UCM V TRNAVE (10. december 2015, Trnava)

Dňa 10. 12. 2015 sa na Katedre etnológie a mimoeurópskych štúdií Filozofickej fakulty UCM v Trnave konalo celoslovenské kolo Študentskej vedeckej odbornej činnosti, na ktorom sa zišli zástupcovia troch etnologických katedier pôsobiacich na Slovensku. Študentov Katedry etnológie a folkloristiky Filozofickej fakulty UKF v Nitre sprevádzala Jana Ambrózová, Katedru etnológie a muzeológie Filozofickej fakulty UK v Bratislave spolu so študentmi reprezentovala Tatiana Bužeková.

Po krátkom úvodnom príhovore zástupcu Katedry etnológie a mimoeurópskych štúdií a zároveň organizátora podujatia Mateja Karáska sa ujala slova dekanka fakulty Katarína Slobodová Nováková, ktorá privítala všetkých účastníkov a zároveň vyjadrila ľútosť nad neprítomnosťou stáleho účastníka ŠVOČ Mojmirá Benžu zo zdravotných dôvodov. Odovzdala prítomným jeho pozdrav a zároveň požiadala porotu, aby okrem troch súťažných miest určili aj jedného študenta s najlepším príspevkom, ktorý si podľa ich názoru zaslúži ocenenie Mojmirá Benžu spojené s finančnou odmenou.

Ako prvý vystúpil študent Katedry etnológie a folkloristiky Patrik Rago, ktorý vo svojom príspevku *Fungovanie tradičného odevu v súčasnom vidieckom prostredí (na príklade obce Selenča v Srbsku)* okrem iného demonštroval osobný vzťah k prezentovanej téme, pretože sa sám venuje výrobe a zbieraniu

prezentovaného odevu. Príspevok bol doplnený množstvom fotografií.

Práca študentky Katedry etnológie a muzeológie Sone Jambrichovej *Súčasné štýly odievania vysokoškôlkov* bola dobre prezentovaná, čo však zatienila skutočnosť, že téma nepriniesla žiadne zásadné výsledky v skúmanej oblasti.

V ďalšom príspevku sa predstavil zástupca domácej katedry Peter Badán s príspevkom *Príčiny depopulácie v obci Veľké Borové*. Veľmi dobre spracovaná téma sa v rámci diskusie nevyhla drobnej kritike za niektoré nevhodne zvolené výrazy.

Nasledovala práca *Svadobné obchôdzky neviest v obci Stankovany od 90. rokov 20. storočia* študentky Katedry etnológie a folkloristiky Miroslavy Ivanovej. Jej spracovanie témy o existencii zvyku svadobných obchôdzok, ktorý bol považovaný za zaniknutý, zaujalo všetkých účastníkov tohtoročného podujatia.

Po prestávke nasledoval príspevok *Alternatívne formy kresťanskej spirituality: na príklade modlitebnej kampane*, s ktorým prišla Veronika Nazarejová, študentka Katedry etnológie a muzeológie. V rámci stanovenej oblasti poukázala na základné charakteristiky náboženského života s dôrazom na modlitebnú kampaň.

V príspevku *Fenomé „coming outu“ ako indikátor hodnôt súčasnej slovenskej spoločnosti* zverejnila výsledky svojho výskumu

študentka hostiteľskej Katedry etnológie a mimoeurópskych štúdií Lucia Bistárová. Výborne prezentovaná téma bola zameraná na pomerne citlivú tému odhaľovania sexuálnej orientácie. Autorka načrtla históriu, ako aj rozvoj uvedeného fenoménu, pričom poukázala najmä na prepojenosť a podmienenosť jeho vzniku s dôrazom na význam teórie sociálneho poľa, koncepcie habitu, ako aj vplyv sociálneho a kultúrneho kapitálu.

Po krátkej diskusii sa predstavila študentka Katedry etnológie a folkloristiky Simona Jaššová s prácou na tému *Stužková slávnosť na začiatku 21. storočia (na príklade mesta Žilina)*. Autorka analyzovala tematiku stužkovej slávnosti v spomenutej lokalite a výsledky výskumu doplnila zaujímavým obrazovým materiálom.

Príspevok *Súčasná interpretácia nepovinných aktivít Socialistického zväzu mládeže* prezentovala študentka Katedry etnológie a muzeológie Lea Daňková, ktorá poukázala na vnímanie fenoménu moci a jej prenikanie do jednotlivých fáz života, ako aj na to, ako sa vplyv moci odrážal v možnostiach a spôsoboch realizovania širokého spektra aktivít v rámci Socialistického zväzu mládeže.

Záverčným príspevkom *Súčasný stav výroby keramiky v Modre a jej možnosti revitalizácie* priblížila uvedenú oblasť Lucia Piešová, študentka Katedry etnológie a mimoeurópskych štúdií. Autorka kládla dôraz na spôsoby výroby keramiky v minulosti, inšpirované predovšetkým ľudovou kultúrou, ako aj načrtnutie vplyvu globalizácie v súčasnom modernom umení.

Práce posudzovala porota v zložení: Ma-

tej Karásek (Katedra etnológie a mimoeurópskych štúdií FF UCM v Trnave), Jana Ambrózová (Katedra etnológie a folkloristiky FF UKF v Nitre), Tatiana Bužeková (Katedra etnológie a muzeológie FF UK v Bratislave), Veronika Michvocíková (Katedra etnológie a mimoeurópskych štúdií FF UCM v Trnave) a Michal Uhrín (Katedra etnológie a muzeológie FF UK v Bratislave). Po posúdení obsahovej stránky, tematického zamerania, odborného spracovania, ako aj spôsobu prezentácie príspevkov bolo prvé miesto udeľené Lucii Bistárovej z Katedry etnológie a mimoeurópskych štúdií FF UCM v Trnave. Na druhom mieste sa umiestnila Lea Daňková z Katedry etnológie a muzeológie FF UK v Bratislave. Tretie miesto obsadil Peter Badáň z Katedry etnológie a mimoeurópskych štúdií FF UCM v Trnave. Cenu Mojмира Benžu získala Miroslava Ivanová z Katedry etnológie a folkloristiky FF UKF v Nitre.

Celoslovenské kolo Študentskej vedeckej odbornej činnosti na Katedre etnológie a mimoeurópskych štúdií FF UCM v Trnave prinieslo mnoho zaujímavých momentov: výborné prezentácie, kvalitne spracované príspevky, ako aj diskusiu, ktorá pomôže študentom v ďalšej práci na projektoch. Prezentácia príspevkov pred publikom im zároveň poskytuje možnosť rozvoja a porovnaní vlastných schopností v oblasti vedeckovýskunnej činnosti.

VERONIKA MICHVOCÍKOVÁ,
DANIELA KUŠNIEROVÁ,

Katedra etnológie a mimoeurópskych štúdií Filozofickej fakulty UCM v Trnave

10. ZASADNUTIE MEDZIVLÁDNEHO VÝBORU DOHOVORU O OCHRANE NEHMOTNÉHO KULTÚRNEHO DEDIČSTVA UNESCO (30. november – 4. december 2015, Windhoek, Namíbia)

Na tohtoročnom zasadnutí Medzivládneho výboru Dohovoru 2003 v zložení Afganistan, Alžírsko, Belgicko, Brazília, Bulharsko, Kongo, Pobrežie Slonoviny, Egypt, Etiópia, Grécko, Maďarsko, India, Kirgizsko, Lotyš-

sko, Mongolsko, Namíbia, Nigéria, Peru, Kórejská republika, Svätá Lucia, Tunis, Turecko, Uganda a Uruguaj sa zúčastnilo asi 500 delegátov zo 100 krajín, ktoré ratifikovali Dohovor. Zasadnutiu predsedala Trudie

Amulunguová, veľvyslankyňa Namíbie pri UNESCO.

Za Slovenskú republiku sa ho zúčastnil Doc. Juraj Hamar, CSc., riaditeľ SĽUK-u a Centra pre tradičnú ľudovú kultúru, Mgr. Barbora Morongová, Mgr. Milan Rusko, PhD. z Ústavu informatiky SAV, predstaviteľ komunity gajdošov na Slovensku a expert na problematiku gajdošskej kultúry, a expertka z Ústavu etnológie SAV Mgr. Ľubica Volanská, PhD.

Výbor – ako každý rok – riešil agendu spojenú s jednotlivými nástrojmi Dohovoru 2003: Zoznam nehmotného kultúrneho dedičstva, ktoré si vyžaduje naliehavú ochranu, Reprezentatívny zoznam nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva, Zoznam programov, projektov a aktivít, ktoré najlepšie odrážajú zásady a ciele Dohovoru o ochrane nehmotného kultúrneho dedičstva, ako aj Medzinárodnú pomoc z Fondu pre ochranu nehmotného kultúrneho dedičstva, o ktorej rozhoduje Výbor (alebo jeho kancelária, ak ide o hodnoty nižšie ako 25 000 USD) a ktorá je určená najmä krajinám majoritného sveta.

V tomto roku a cykle hodnotení sa zmenil spôsob hodnotenia zápisov do všetkých Zoznamov, na základe rozhodnutia o dodatku k Operačným smerniciam Dohovoru 2003 na 5. zasadnutí valného zhromaždenia štátov v júni 2014 bolo prijaté rozhodnutie, ktorým sa založil nový orgán s názvom Hodnotiaci orgán (Evaluation Body) zložený z nezávislých expertov a členov mimovládnych organizácií. Výbor sa potom rozhodoval zaužívaným spôsobom: niekedy voľbou, zväčša však konsenzom, rozhodnutie v sporných prípadoch padlo zväčša po diskusií.

Počas 10. zasadnutia Medzivládneho výboru bolo do Zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva, ktoré si vyžaduje naliehavú ochranu, nominovaných šesť prvkov. Zoznam pomáha štátom mobilizovať medzinárodnú spoluprácu a podporu pri zachovávaní kultúrneho dedičstva, samozrejme v kooperácii so samotnými spoločnosťami, ktoré sú jeho nositeľmi. Zapísaných bolo napokon päť prvkov: Rituál tíšenia tiav (Mongolsko), Glasoečko, mužský dvojhlasný spev z Dolného Pologu (FYROM), Ústna tradícia Koogere skupín Basongora, Banyabindi a Batooro (Uganda), Výroba kravských zvoncov (Portugalsko), Tradičná hudba Val-

lenato z magdalenského regiónu (Kolumbia).

V súčasnosti je tak v Zozname zapísaných 43 prvkov (pozri <http://www.unesco.org/culture/ich/en/lists?display=default&text=&inscription=0&country=0&multinational=3&type=00003&domain=0&display1=inscriptionID>).

Všetky štáty (okrem jedného – Botswana), ktorých prvky nedostali odporúčanie na zápis, svoje nominácie stiahli, na zasadnutí sa preberal len nominačný spis (Botswana), čo bolo pomerne nezvyčajné. Vo väčšine takýchto prípadov totiž štáty volia postup stiahnutia nominácie alebo zabezpečenie dostatočnej podpory zo strany členských krajín Výboru (lobbing), aby sa ich nominácia otvorila a počas diskusie napokon Výbor mohol zmeniť názor a prvok do Zoznamu zapísať alebo aspoň vrátiť na preracovanie. Keďže delegácia z Botswany nebola na tohtoročnom zasadnutí Výboru vôbec prítomná, je len ťažko možné dešifrovať tento postup.

O podporu vyššiu ako 25 000 dolárov (preto bolo v týchto prípadoch potrebné rozhodnutie Výboru) žiadali dve nominácie, ktoré boli v základných charakteristikách veľmi podobné (pozri <http://www.unesco.org/culture/ich/en/10c-international-assistance-requests-00801>). Pokiaľ prvá žiadosť – Uchovávanie prísloví a rozprávok etník Nkhonde, Tumbuka a Chewa (Malawi) podporu nedostala, druhá – Uchovávanie troch mužských prechodových rituálov masajskej komunity – Enkipaata, Eunoto a Ong'esherr, bola úspešná.

Pri pohľade na ďalší z nástrojov Dohovoru treba skonštatovať, že do Zoznamu programov, projektov a aktivít, ktoré najlepšie odrážajú zásady a ciele Dohovoru o ochrane nehmotného kultúrneho dedičstva, neboli v tomto cykle nominované žiadne aktivity, v súčasnosti sa nachádza 12 programov/aktivít (<http://www.unesco.org/culture/ich/en/lists?display=default&text=&inscription=0&country=0&multinational=3&type=00005&domain=0&display1=inscriptionID>).

Posledným nástrojom dohovoru je Reprezentatívny zoznam nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva. Jeho úlohou je zvyšovanie povedomia o nehmotnom kultúrnom dedičstve a zabezpečenie ocenenia tradícií

a know-how jednotlivých spoločenstiev, ktoré odrážajú kultúrnu rozmanitosť. V súčasnosti sa na Reprezentatívnom zozname nachádza 336 prvkov (pozri <http://www.unesco.org/culture/ich/en/lists?display=default&text=&inscription=0&country=0&multinational=3&type=00002&domain=0&display1=inscriptionID>).

Výbor sa v tomto roku zaoberal 35 nomináciami spismi, z nich 19 bolo odporučených na zápis, 15 na vrátenie štátom na nasledovné dopracovanie a jeden prvok nebol odporučený na zápis. Bol to prvok Tradičná produkcia kranjskej klobásky (Slovinsko), keďže Hodnotiaci orgán uviedol, že nie je splnené kritérium č. 1, teda prvok, tak ako je prezentovaný v spise, nepovažujú za súčasť nehmotného kultúrneho dedičstva. Slovenská republika sa rozhodla prvok stiahnuť, jej delegácia sa napokon 10. zasadnutia Výboru ani nezúčastnila. Po úspešnom lobingu bolo napokon zapísaných 23 prvkov: Sbuâ, každoročná púť do záwija v Sidi El Hadj Belkacem v Gourara (Alžír), Letný festival ohňov v Pyrenejách (Andora, Španielsko, Francúzsko), Filete porteño, tradičná technika maľby v Buenos Aires (Argentína), Klasický spôsob jazdenia a španielska jazdecká škola vo Viedni (Rakúsko), Remeslo – spracovanie medi v Lahij (Azerbajdžan), Sviatok Surova v regióne Pernik (Bulharsko), Rituály a hry spojené s preťahovaním lana (Kambodža, Filipíny, Kórejská republika, Vietnam), Tradičia výroby kimči v KEDR (KEDR), Fichee-Chambalaalla, novoročný sviatok ľudu Sidama (Etiópia), Umenie spracovania mramoru na ostrove Tinos (Grécko), Tri druhy tradičného tanca na Bali (Indonézia), Aitysh/Aityts, umenie improvizácie (Kazachstan, Kirgizsko), Oshituthi shomagongo, festival ovocia marula (Namíbia), Tanec wititi z údolia Colca (Peru), Mládenecské tance (Rumunsko), Alardah Alnajdiyah, tanec, bubnovanie a poézia v Saudskej Arábii (Saudská Arábia), Gajdošská kultúra (Slovensko), Umenie epického spevu Gorogly (Turkmensko), Al-Razfa, tradičné umenie (Spojené arabské emiráty, Omán), Madžlis, kultúrny a spoločenský priestor (Spojené arabské emiráty, Saudská Arábia; Omán; Katar), Tradičné znalosti a technológie spojené s pestovaním a spracovaním rastliny curagua (Venezuela), Marimbová hudba, tradičné

piesne a tance z tichomorského pobrežia južnej Kolumbie a provincie Esmeraldas v Ekvádore (Kolumbia, Ekvádor).

Spolu 11 prvkov bolo vrátených na prepracovanie: Attan (Afganistan), Kočari, tradičný skupinový tanec (Arménsko), Jatra, tradičné divadelné umenie (Bangladéš), drevozreza v Konjici (Bosna a Hercegovina), Kultúrne praktiky spojené s 1. marcom (FYROM, Moldavsko, Bulharsko), Son (Dominikánska republika), Oslava „Pardónun“ pápeža Celestína V. (Taliano), Kok-boru, tradičná hra na koňoch (Kirgizsko), Eyo, festival masiek (Nigéria), Umenie spojené s výšivkou Chakan v Kulobe (Tadžikistan), Lozenie po lane (Uzbekistan).

Znenie rozhodnutia Medzivládneho výboru ohľadne prvku Gajdošská kultúra:

Gajdošská kultúra predstavuje súhrn (komplex) prejavov a znalostí spojených s gajdami a ich použitím, vrátane hudobného repertoáru, štýlu a ornamentálnej výzdoby, piesní, tancov, výroby hudobných nástrojov, folklórnych zvykov a tradícií ako aj špecifických verbálnych prejavov. Fenomén gajdošskej kultúry na Slovensku sa vyznačuje regionálnymi špecifikami prejavujúcimi sa v detailoch techniky výroby a hrania, spôsoboch ladenia, bohatej ornamentiky a znalostí, vrátane špecifického piesňového a tanečného repertoáru. Hlavnými nositeľmi prvku sú výrobcovia a hráči na gajdách, ako aj muzikanti, speváci a tanečníci pôsobiaci v skupinách, spolu s gajdošmi. Väčšina atribútov gajdošskej kultúry patrí k výnimočným prejavom tradičnej kultúry Slovenska. Ich špecifiká – ako spôsob výroby (použitie typov koží), estetická stránka nástroja (ďalšie prejavy lokálneho ľudového umenia), lokálny a individuálny štýl interpretácie piesní, či samotný repertoár – reflektujú tak kultúrne, ako aj prírodné prostredie, v ktorom vznikali. Gajdošská kultúra je odovzďovaná z generácie na generáciu v prostredí rodiny a spoločenstva i prostredníctvom formálneho a neformálneho vzdelávania.

Medzivládny výbor rozhodol, že na základe informácií obsiahnutých v nomináčnom spise prvok spĺňa kritériá:

K.1: Prejavy, znalosti a zručnosti spojené s gajdošstvom a gajdošskou kultúrou na Slovensku sú odovzďávané rôznymi formami

komunikácie – od tradičných spôsobov priamej komunikácie až po formálne vzdelávanie. Komunitu nositeľov tvoria gajdoši, výrobcovia gájd, ale aj tanečníci, speváci, neformálne folklórne skupiny i organizované folklórne súbory, ako aj všetci milovníci gajdošskej hudby, v ktorých vyvoláva nostalgiiu a vedomie spoločného pôvodu ako alternatívu globalizačných tlakov súčasnosti;

K.2: Zápis prvku Gajdošská kultúra by mohol prispieť k zvýšeniu viditeľnosti a povedomia o celej skupine podobných prvkov nehmotného kultúrneho dedičstva, najmä takých, ktoré sa viažu s hrou na zriedkavé hudobné nástroje. Zároveň môže zápis podporiť výmenu informácií medzi nositeľmi na národnej i medzinárodnej úrovni a zvýšiť povedomie o vzťahu medzi pretrvávajúcimi tradíciami, kreativitou a inováciami. Do popredia sa tak dostáva otázka neustáleho tvorivého procesu ako podstaty nehmotného kultúrneho dedičstva vo všeobecnosti;

K.3: Navrhované opatrenia na ochranu prvku sú výsledkom intenzívnej spolupráce expertov dvoch kľúčových organizácií gajdošov a výrobcov gájd, sú vypracované dôkladne, konkrétne a zohľadňujú koordináciu všetkých zúčastnených strán; zahŕňajú rozličné aspekty ochrany a zvažujú aj možné riziká či neočakávané dôsledky zápisu;

K.4: Z nominačného spisu je jednoznačne zrejmé, že vznikol na základe spolupráce ši-

rokého spektra zúčastnených strán, ktoré súhlasili s nomináciou;

K.5: Prvok je súčasťou Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska, ktorý bol založený v 2008 pod gesciou Ministerstva kultúry.

V prípade nominácie, ktorá nemá žiadne pripomienky od Hodnotiaceho orgánu, jej schválenie malo prebehnúť bez väčšej diskusie. Maďarská republika, ako člen Výboru, sa však rozhodla konať iným spôsobom: 24. novembra 2015 rozoslala prostredníctvom oficiálnych delegácií štátov pri UNESCO krajinám, ktoré sú členmi Medzivládneho výboru, list a v ňom sa kriticky vyjadrila k odbornej stránke spisov Rumunskej republiky – nominujúcej prvok Mládenecké tance a Slovenskej republiky nominujúcej prvok Gajdošská kultúra. Zároveň v ňom vyjadrila požiadavku, aby sa zápis prvkov nepovažoval za exkluzívny. Napriek intenzívnym rozhovorom delegácia Maďarskej republiky predniesla svoju žiadosť a naliehala, aby bola doplnená do rozhodnutia, Výbor však požadované zmeny neschválil.

Dôležitým dokumentom, ktorý Medzivládny výbor prijal, bola príloha o etických princípoch ochrany NKD: Ethical Principles for Safeguarding Intangible Cultural Heritage.

LUBICA VOLANSKÁ,
Ústav etnológie SAV v Bratislave

NOVÉ PRVKY V ZOZNAMOC H NEHMOTNÉHO KULTÚRNEHO DEDIČSTVA SLOVENSKA

Do *Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska* boli v januári tohto roku zapísané Modrotlač a Horehronský viachlasný spev. Významné ocenenie získala aj Škola remesiel ÚLUV-u. Počas slávnostného ceremoniálu, ktorý sa konal 28. 1. 2016 v Dvorane Ministerstva kultúry SR, predkladatelia nominácií prevzali osvedčenia o zápise z rúk ministra kultúry SR Mareka Maďariča. Podujatie zorganizovalo Centrum pre tradičnú kultúru pri SLUK-u, hlavný realizátor procesu tvorby národných

zoznamov, v spolupráci s Ministerstvom kultúry SR. Svojou účasťou ho podporili odborná verejnosť a zástupcovia médií.

Minister kultúry v úvodnom príhovore akcentoval význam nehmotného kultúrneho dedičstva, ktoré spoluvytvára identitu národa. Poďakoval sa nadšencom – amatérom i odborníkom, ktorí svojimi aktivitami prispievajú k uchovávaniu rozmanitých prejavov tradičnej ľudovej kultúry.

Po ministrovom príhovore sa pozornosť zúčastnených upriamila na tri slovenské ele-

Fujarové trio z Kokavy nad Rimavicou. Foto: © Michal Veselský, 2016.

Gajdoš Lubomír Tatarka. Foto: © Michal Veselský, 2016.

Ťažká muzika z Terchovej. Foto: © Michal Veselský, 2016.

Horehronskí speváci. Foto: © Michal Veselský, 2016.

menty, ktoré figurujú v *Reprezentatívnom zozname nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva UNESCO*: *Fujara – hudobný nástroj a jeho hudba* (2005), *Terchovská muzika* (2013) a *Gajdošská kultúra na Slovensku* (2015).¹ Moderátorské vstupy venované špecifikácii týchto prvkov striedali živé ukážky. Na pódiu sa predstavili fujaristi z Kokavy nad Rimavicou, Ťažká muzika z Terchovej a gajdoš Lubomír Tatarka. Juraj Hamar, predseda Rady ministra kultúry pre ochranu nehmotného kultúrneho dedičstva a generálny riaditeľ SLUK-u, následne odovzdal certifikát UNESCO o zapísaní Gajdošskej kultúry na Slovensku do svetového zoznamu Milanovi Ruskovi, spoluautorovi nomináčného spisu a členovi predstavenstva Cechu slovenských gajdošov.

Životaschopnosť modrotlačiarkej výroby v slovenskom prostredí demonštrovala prehliadka šiat s príznačným názvom „Národný kostým“ od módnjej dizajnérky Jany Gaval-

ovej. Autorka sa pri tvorbe kolekcie inšpirovala modrotlačou, ktorú skombinovala s modernou technikou kamienkovania hotfix elementov. Generálna riaditeľka Ústredia ľudovej umeleckej výroby Dana Kľučárová dodala, že ochrana, podpora a rozvoj farbiarskej tradície je jednou z priorit ÚĽUV-u.

Speváci z horehronských obcí Pohorelá, Šumiac, Telgárt a Vernár priblížili prítomným ľudový viachlasný spev, ktorý je charakteristický intenzívnymi hrdelnými prejavmi s veľkou nosnosťou do diaľky a dobre počuteľnými viachlasnými súzvukmi. „U nás sa traduje, že človek sa rodí s piesňou, aj zomiera s piesňou. Tento zápis by mal byť odkazom pre tých, ktorí prídu po nás,“ uzavrel Marián Čupka z FS Šumiacan.

ÚĽUV organizuje od 90. rokov záujmové kurzy tradičných remesiel pre širokú verejnosť pod názvom Škola remesiel ÚĽUV-u, v ktorej profesionálni lektori ročne vyškolia takmer 600 záujemcov. Škola remesiel

¹ V roku 2005 bol do *Zoznamu majstrovských diel ústneho a nehmotného dedičstva ľudstva* (súčasný *Reprezentatívny zoznam nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva*) zapísaný prvok *Fujara – hudobný nástroj a jeho hudba*. Od roku 2013 sa v *Reprezentatívnom zozname nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva* nachádza *Terchovská muzika*, ku ktorej 2. 12. 2015 pribudla *Gajdošská kultúra na Slovensku*.

ÚEUV-u sa ako prvá v histórii dostala do *Zoznamu najlepších spôsobov ochrany nehmotného kultúrneho dedičstva na Slovensku*. Ide o súpis mimoriadnych programov, projektov a aktivít, ktoré príkladným spôsobom podporujú ochranu nehmotného kultúrneho dedičstva.

Slávnostný program zavŕšilo vyhlásenie novej výzvy na predkladanie nominácií na zápis do národných zoznamov, ktorá je otvorená do 2. 5. 2016, a recepcia, ktorá vytvorila priestor na ďalšie diskusie a neformálne rozhovory v priateľskej atmosfére.

MARTINA PADUŠŇÁKOVÁ,
SLUK

XV. KVALITATÍVNY PRÍSTUP A METÓDY VO VEDÁCH O ČLOVEKU S PODNÁZVOM PÄTNÁŠŤ ROKOV KVALITY? KRITICKÝ POHĽAD NA STAV KVALITATÍVNEHO VÝSKUMU (1. – 2. február 2016, Bratislava)

Pätnásty ročník interdisciplinárnej konferencie *Kvalitatívny prístup a metódy vo vedách o človeku* sa zameral na otázky súvisiace so zmenami v oblasti kvalitatívneho výskumu za toto obdobie. Na konferencii odzneli príspevky, ktoré v rozličnom kontexte odpovedali na otázky o chápaní kvalitatívneho výskumu, jeho kvalite a výstupoch a výskumníkoch a výskumníčkach venujúcich sa kvalitatívnemu výskumu. Konferencie v dňoch 1. – 2. februára 2016 organizovali spoločne Ústav výskumu sociálnej komunikácie SAV, Ústav experimentálnej psychológie SAV a Fakulta sociálnych a ekonomických vied UK na pôde fakulty v Bratislave. Toto vedecké podujatie sa konalo na Slovensku po tretíkrát v rámci siete česko-slovenských konferencií o kvalitatívnych metódach a prístupoch vo vedách o človeku.

Dvojdňová konferencia bola obsahovo silne obsadená. Odzneli viaceré hlavné prednášky a ústne príspevky v rámci tematicky ladených panelov, uskutočnili sa sympóziá i praktické workshopy (program atlas a rôzne výskumné prístupy), ako aj okrúhle diskusné stoly. V programe bol aj priestor na prezentáciu posterov. Obsahovo sa jednotlivé príspevky líšili aj vzhľadom na rozličné disciplinárne zázemie prednášajúcich a vzhľadom na nabitý program sa počas dňa simultánne realizovali tri až štyri panely.

Už v prvý deň na konferencii odzneli rôzne témy, ktorých spoločným menovateľom

bola práve kvalitatívna metodika výskumu. Pozvané prednášky prvého dňa prezentovali Ladislav Timuľák (School of Psychology, Trinity College, Dublin) s prezentáciou *Kvalitatívna meta-analýza: Syntéza zistení z kvalitatívnych štúdií* a Jana Plichtová (Katedra psychológie, FF UK) s príspevkom *Mätúce konfúzie medzi experimentálnym a kvalitatívnym skúmaním: Abdukcia a jej relevantnosť*. V tento deň zazneli aj ďalšie príspevky, ktoré predstavili výskum v oblasti vzdelávania a pedagogickej praxe (tablety ako nástroje vzdelávania, interakcia medzi učiteľmi a žiakmi a iné), výskumu menšín a stigmatizovaných skupín, výskum vo väzenskom prostredí, ale konala sa aj diskusia o kritickom pohľade na stav kvalitatívneho výskumu v psychológii.

Vzhľadom na skutočne nabitý program nebolo možné zachytiť všetky prednášky a príspevky. Za zmienku však určite stojí sympóziu *Ako „merať“ stereotypy a predsudky? Kvantitatívne a kvalitatívne prístupy*, ktoré viedli Barbora Lášticová a Andrej Findor spolu s ďalšími diskutujúcimi. V rámci sympózia skvele problematizovali meranie stereotypov a predsudkov a otvorili viaceré otázky v tomto kontexte.

Druhý deň konferencie svojou pozvanou prednáškou, o tlaku na vedcov k masívnemu publikovaniu a jeho vplyve na kvalitu vydaných článkov a zistení, otvorili Aleš Neusar a Magda Ada Johnová (Katedra pedagogickej a školskej psychológie, PF Ostravská univer-

zita). Prvé sympóziu druhého dňa patrilo predstaveniu výskumu Ústavu etnológie SAV. Po krátkom úvodnom slove o kvalitatívnom výskume v etnológii a antropológii, riaditeľka ústavu Tatiana Podolinská predstavila vlastný dlhodobý výskum naratívov o strašidelných bytostiach, ktorý realizovala v lokalite Uaxactun v Guatemale. V príspevku si všímala viacvrstvosť výpovedí a reflektovala výsledný príbeh ako interaktívne dielo rozprávača, výskumníka a výskumnej situácie. Miroslava Hlinčíková sa v rámci sympózia zamerala na etické otázky partnerského kvalitatívneho výskumu na príklade výskumu integrácie utečencov na Slovensku. Sympóziu uzavreli Katarína Popelková a Juraj Zajonc s príspevkom *Kvalitatívny výskum sviatkov: Banskoštiavnické salamandrové dni*. Prezentujúci popisali svoj výskum vo verejnom priestore, počas ktorého sledovali sociálne ukotvenia rituálu v konkrétnom lokálnom spoločenstve.

Aj počas druhého dňa bol program veľmi pestrý. Okrem spomínaného sympózia simultánne bežal panel *Minority, kultúra a jazyk* a dva workshopy. Po posterových prezentáciách a obednej prestávke nasledovali ešte dve časti programu. Sympóziu *Konflikt medzi laickým, praktickým a odborným poznaním*, ktoré viedli Andrej Findor a Katarína Staroňová, prinieslo tri rozličné príspevky k diskusií o rôznych druhoch poznaniach a ich využívaní pri tvorbe verejných politík. Na sympóziu nadviazala i neskoršia diskusia *Skúmanie využívania poznania vo verejnom sektore*. Jednu z poobedných sekcií *Etnografia, film, rituály* viedla a sú-

časne na nej prezentovala i Soňa G. Lutharová z ÚEt SAV. Vo svojom príspevku zameranom na problematiku etnograficity filmu predstavila ukážku z filmu, ktorý pripravuje, pričom sa snažila vytýčiť špecifickosť vedeckého vyjadrovania sa prostredníctvom filmu. V sekcii vystúpili ešte Ondřej Doskočil s príspevkom *Co nás může film naučit o eutanazii?* a Danijela Jerotijević, ktorá vo svojej prezentácii *Rituál a úzkosť: Od antropologického výskumu k experimentu (a späť)* poukázala na výhodu používania kombinovaných metód (kvalitatívneho a experimentálneho výskumu) v antropológii. Popoludňajší program priniesol i ďalšie zaujímavé oblasti kvalitatívneho výskumu pri príprave učiteľov, výskume zdravia a zdravotníkov a detí, rodiny a rodičovstva.

Konferencia bola veľmi dobre zorganizovaná po obsahovej stránke a aj napriek prevahe psychológov a psychologičiek si zachovala interdisciplinárny charakter. Prínosné by mohlo byť, ak by bola v budúcich ročníkoch na konferencii posilnená ešte viac jej interdisciplinárnosť, čo by vytvorilo širší priestor na diskusiu a reflexiu rozličného používania kvalitatívnych metód vo výskume. Okrem obsahovej stránky organizátori a organizátorky skvele dotiahli i celkovú prípravu konferencie vrátane výbornej komunikácie prostredníctvom emailov, webstránky a facebooku, ale i „prestávkových aktivít“ (dobrá káva, tanečný workshop tanga a cvičenie).

MIROSLAVA HLINČÍKOVÁ,
Ústav etnológie SAV v Bratislave